

Çocuk Esirgeme Kurumu Yayını “Ana” Dergisinde Kadın Algısı

Serap YEŞİLTUNA

Öğr. Gör., Başkent Üniversitesi Atatürk İlkeleri Uygulama ve Araştırma Merkezi, Ankara

E-Mail: serapyarisoy@baskent.edu.tr

ORCID ID: 0009-0007-4450-2618

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 13.07.2023 Kabul Tarihi / Accepted: 29.02.2024

ÖZ

YEŞİLTUNA, Serap, **Çocuk Esirgeme Kurumu Yayını “Ana” Dergisinde Kadın Algısı**, CTAD, Yıl 20, Sayı 40 (Bahar 2024), s. 269-300.

Osmanlı Devleti’nin son döneminde kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti, Cumhuriyet’e taşınmış ve Çocuk Esirgeme Kurumu adıyla ve yeni anlayışla devam ederek çocuğu, gelecek nesilleri korumanın öncülüğünü üstlenmişti. Atatürk’ün özel önem verdiği ve başında değerli doktor ve aydın Fuat Umay gibi isimlerin olduğu bu kurum sadece çocuğu değil kadını korumak için de gereken önlemleri almaktaydı. Bu çalışmada, bu misyonla yayın hayatına başlayan Çocuk Esirgeme Kurumu yayını *Ana Dergisi*, ortaya koyduğu kadın algısı bakımından incelenmiş, hem devletin kadına bakış açısı araştırılmış hem de yayımlandığı yıllar boyunca kadının hangi konuma geldiği ile ilgili bir tespit yapılmıştır. Derginin kadına *anne* olarak yaklaşımı ve *kadın* olarak yaklaşımı ayrı ayrı incelenmiş, erkek ve babaya olan yaklaşımı kadın algısını daha anlaşılır kılmak için ayrıca analiz edilmiştir. Dergi, ulus devletin inşası ve *yeni toplumun* yaratılması sürecinde *yeni kadının* rolü bakımından da incelenmiş ve bu analiz

görsel veriler aracılığı ile desteklenmiştir. Çalışmada hem metin analizi hem de görsel veri analizi yöntem olarak benimsenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ana Dergisi, Cumhuriyet ve Kadın, Çocuk Esirgeme Kurumu, Feminizm, Atatürk ve Kadın

ABSTRACT

YEŞİLTUNA, Serap, **Perception of Women in the “Ana (Mother)” Magazine of the Child Protection Agency, CTAD, Year 20, Issue 40 (Spring 2024), pp. 269-300.**

The Child Welfare Agency, formerly known as the Himaye-i Etfal Society in the last period of the Ottoman Empire, was transferred to the Republic and continued its operations under a new framework. This institution played a pioneering role in safeguarding the well-being of children, who represented the future generations. This institution, which Atatürk attached special importance to and was headed by the esteemed physician and intellectual Fuat Umay, took necessary measures to protect not only children but also women. This research focuses on the magazine *Ana (Mother)*, which was published with the objective of promoting these ideals by The Child Welfare Agency. The study examines the portrayal of women in the magazine and investigates the state's perspective on women during its publication period. The magazine's approach to women being a mother and being woman were examined separately, and its approach to men and fathers was also analyzed to make the perception of women more comprehensive. *Ana* was also examined in terms of the role of the new woman in the nation-state building for the creation of the new society. In this research, both text analysis and visual data analysis were used as methods.

Keywords: The Magazine *Ana*, Republic and Woman, Türkiye Child Welfare Agency, Feminism, Atatürk and Woman.

Giriş

Çocuk Esirgeme Kurumu, II. Meşrutiyet Dönemi’nin ürünü olan Himaye-i Etfal Cemiyetinin devamı niteliğindedir.¹ Balkan ve Trablusgarp Savaşları, I.

¹ Himaye-i Etfal Cemiyeti, Trablusgarp ve Balkan Savaşları ile başlayıp I. Dünya Savaşı ile devam eden tarihi süreçte, yetim ve korumasız kalmış “her milletten çocukların” korunması için 6 Mart 1917’de Mekteb-i Sultani Yurdu’nda Osmanlı aydınları ve özellikle İttihat ve Terakki Partisi yöneticileri tarafından kurulmuştur. 30 Haziran 1921’de Ankara’da çalışmalarına devam eden Himaye-i Etfal Cemiyeti ise aynı amaçlara sahip ancak İstanbul ve Ankara hükümetleri arasındaki bağın kopmasıyla tamamen farklı bir organik yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Cumhuriyet’in ilanından sonra Ankara, İstanbul’u da bünyesine katmış ve ülke çapında örgütlenerek Türkiye

Dünya Savaşı ve nihayet Türk Kurtuluş Savaşı’nın neden olduğu kayıplar sonucunda yetim ve kimsesiz kalan çocuklara sahip çıkmak amacıyla 1921 tarihinde Atatürk ve arkadaşları tarafından kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti çok kısa süre içinde yurt genelinde zengin bir örgütlenme ağına sahip olmuştur. İlerleyen yıllarda çocukların korunması önceliğine ek olarak; kültür ve nüfusun yeniden yapılması, nüfusun artırılması ve yeni neslin cumhuriyetle bütünleştirilmesi ve ona uyum sağlaması sürecinde aktif bir görev üstlenmiştir. Diğer pek çok yapı gibi II. Meşrutiyet Dönemi’nin bir ürünü olan ve Cumhuriyet Dönemi’ne devrolunarak yeni anlayışla devam eden kurumun çalışmalarının Atatürk devrimlerine paralel olduğu görülmektedir.

Bir Çocuk Esirgeme Kurumu yayını olan *Ana Dergisi* (1938-1942); bir dergiden, bir devlet kurumu yayınından ve anne eğitimi broşüründen fazlasıdır. Çocuk Esirgeme Kurumunun mimarı olan Dr. Fuat Umay’ın (1885-1963) *Ana* dergisine büyük katkıları olmuştur.² II. Meşrutiyet Dönemi’nde başladığı “frengi ile mücadele” ve “çiftlerin nikahtan önce sağlık kontrolünden geçirilmesi” çalışmalarını Cumhuriyet Dönemi’nde de sürdürerek aile kurumunun yapılmasında öncü rol üstlenmiştir. “Gürbüz Çocuk” projesi ve yarışmaları,³

Himaye-i Etfal Cemiyeti olarak kurumsallaşmıştır. Dil Devrimi ile başlayan, dilde sadeleşme çalışmaları ve kampanyası sonucunda, Atatürk’ün önerisi ile 1935 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu adını almıştır. Çocuk Esirgeme Kurumu tarihi ile ilgili ayrıntı bilgi için bk. Celal Kürşad Konukçu, *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (1923-1981)*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2022. Ayrıca bk. Burcu Deniz, *Dr. Fuad Umay ve Çocuk Esirgeme Kurumu Faaliyetleri*, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli, 2019.

² 1885 yılında Kırklareli’nde doğan Fuat Umay, 1910 yılında İstanbul Tıbbiye mektebinden mezun olmuş ve bugün Bulgaristan sınırları içinde kalan Tırnova’ya tayin edilmiştir. Burada frengi hastalığı ile verdiği mücadele Cumhuriyet’in ilk yıllarında sağlık alanında yaptıklarına da ışık tutmuştur. Balkan Savaşı ile birlikte 1913 yılında Kırklareli Belediye tabibi olarak görevlendirilmiştir. Himaye-i Etfal Cemiyeti ile ilişkisi bu yıllarda başlamıştır. 1919 yılında Milli Mücadele’ye destek verdiği için Bolu’ya sürgün edilmiş, Bolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti’nde çalışmalarına başlamış ve başkan seçilmiştir. Sivas Kongresi’nde alınan karar gereği Anadolu illerinin İstanbul Hükümeti ile ilişkisini kesmesi konusunda Mustafa Kemal’in emrini ilk uygulayan isimlerden biridir. 1 Nisan 1920’de Bolu Milletvekili olarak TBMM’ye girmiştir. Batı Cephesi’nde yaralıları tedavi etmek için görevlendirilmiştir. 1922 yılında Sağlık Bakan Vekili olarak görev yapmıştır. 1923-1950 yılları arasında ara vermeksizin Kırklareli milletvekili seçilmiş ve Çocuk Esirgeme Kurumu başkanlığını yürütmüştür. Bu dönemde verdiği kanun teklifleri büyük ölçüde çocuklar ve onların korunması ile ilgilidir. Ayrıntılı bilgi için bk. Dr. Mehmet Fuat Umay, *Cumhuriyet’in Kuruluş Yıllarında Bir Devrimci Doktorun Anıları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014. Himaye-i Etfal Cemiyetinin kuruluş ve faaliyetlerinde gösterdiği çabadan ve Türk çocuklarının korunması, eğitilmesi için harcadığı emekten, “çocuk davası”nı sahiplenme ve yüceltme misyonundan dolayı Atatürk tarafından kendisine, Türk mitolojisinde kadınların ve çocukların koruyucusu anlamına gelen Umay soyadı verilmiştir; bk. Bahaeddin Ögel, Türk Mitolojisi adlı kitabında Umay ya da Umay/Omay Ana’yı doğum Tanrıçası ve kadınların koruyucusu olarak tanımlar; bk. Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, Cilt 1., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2010. s.96, 130.

³ Gürbüz Çocuk yarışmaları ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Makbule Sarıkaya, “Gürbüz Çocuk Yarışmaları”, *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, Sayı 1,

“Süt Damlası”⁴ projesi gibi atılımlardaki etki ve çalışmaları kendisini önemli bir yere koymaktadır.⁵

Atatürk’ün vefatı sonrasında Türk siyasetinde dönüşümün yaşandığı ve İkinci Dünya Savaşı’na denk gelen bir sürecin ürünü olan *Ana Dergisi*, yeni neslin yeni anlayışla bütünleşmesi, yeni insanın yaratılması, yeni kadın ve çocuğun bu değişime uyum sağlayarak gelecek nesillere yeni bir yol açması hedeflerinin merkezine oturan bir işleve sahiptir. *Ana*, Çocuk Esirgeme Kurumunun (ÇEK) yayımladığı tek yayın olmadığı gibi tek dergi de değildir: *Gürbüz Türk Çocuğu* (1926-1935),⁶ *Çocuk* (1936-1948), *Türk Kadını* (1944-1948), *Çocuk ve Yuva* (1953-1983) gibi dergilere ek olarak çok miktarda çocuk kitabı, kadınlar ve çocuklar için bülten, broşür vb. yayımlamıştır.⁷

Ocak 1938-Mart 1942 tarihleri arasında, toplam 50 sayı ve aylık olarak yayımlanan *Ana* dergisi 32 sayfa çıkmıştır ve fiyatı 15 kuruştur.⁸ O dönemki sirkülasyonla kıyaslandığında⁹ ortalama denebilecek aylık 6000’lik bir tiraja sahip olan dergi, dönemin aydınlarının, yazarlarının, milletvekillerinin, tanınmış doktor ve avukatlarının yazdığı seçkin ve etkili bir dergidir.¹⁰ Abonelik sistemiyle

2012, s.201-224. Ayrıca bk. Alev Sınar Çılgın, “Genç Cumhuriyetin Ütopyası: Gürbüz Türk Çocuğu”, Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 6, 2004, s.97-119.

⁴ Cumhuriyetin ilk yıllarında Himaye-i Etfal Cemiyeti bünyesinde anneleri anne sütü konusunda bilinçlendirme çalışmaları başladı. Anne sütünün yetmediği durumlarda bebekler için süt temin edebilecek “süt damlası” kurumları kuruldu. Süt Damlası ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Ayşe Nur Reçberoğulları, *Atatürk Dönemi Çocuk Politikası*, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bursa, 2021, s.262-263.

⁵ Deniz, *age.*, s. IV.

⁶ Ekim 1926 ve Aralık 1928 arasındaki ilk 27 sayısı Arap harfleriyle yayımlandı. 1928 yılında Harf Devrimi’nden sonra yayınlarını Latin alfabesi ile sürdürdü ve 1935 yılına kadar bu isimle devam etti. 1935 yılından sonra “Çocuk” ismini alarak çocuklara hitap eden bir dergi oldu; bk. Sarıkaya, *agm.*, s.202.

⁷ Burcu Kılınç, *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu ve Çocuk Dergisi: Aktörler ve Söylemler (1936-1948)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020, s.1. Çocuk Esirgeme Kurumu yayınları ile ilgili detaylı bilgi için bk. Konukçu, *age.*, s.269-273 ve ayrıca bk. *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun İlk Yirmi Beş Yılı*, TÇEK Yayınları, Ankara, 1946.

⁸ 24. sayıdan itibaren dünya savaş koşullarına giderken yaşanan kâğıt sıkıntısı nedeni ile “*sahifelerini azaltacağım*” duyurmuş ve o tarihten itibaren 24 sayfa olarak çıkmaya başlamış, fiyatını da 10 kuruşa indirmiştir. Aralık 1938’de yayımlanmamış; 25. ve 26.sayılar, 30. ve 31. sayılar, 32. ve 33.sayılar bir arada çıkmıştır.

⁹ Fuat Umay, aynı dönemde çıkan ve yine bir Çocuk Esirgeme Kurumu yayını olan *Çocuk* dergisinin tirajının 40.000’lere ulaştığını belirtmiştir ve bu çok yüksek bir rakam olarak telaffuz edilmekte, başka hiçbir gazete ve derginin bu tirajlarda olmadığı söylenmektedir. Kılınç, *age.*, s.40.

¹⁰ Dergide, Muazzez Tahsin Berkant, Kazım Nami Duru, Mükerrerem Kâmil Su gibi isimler (neredeyse her sayıdaki yazılarıyla) ön plana çıkarken Yaşar Nabi Nayır, İshak Refet İşıtman, Cahit Uçuk, Cemal Kutay, Abidin Daver, Nezihe Araz, İffet Halim Oruz, Sabiha Sertel, Tezer Taşkıran

dağıtılmakta ve kurum dışında başka bir desteği bulunmamaktadır.¹¹ Dünyadaki kadın yayınlarını takip eden dergi, sayfalarında çeviri yazılara da yer vermiştir.

Atatürk Dönemi’ne işaret eden *kadın algısı* ve *feminizm* çalışmalarında temel olarak iki farklı yaklaşım vardır. Birincisi, Cumhuriyet’in ilk yıllarında başta Atatürk olmak üzere dönemin devlet adamlarının ve bürokrasisinin kadınlar için yaptıklarını olumlayan, Türk kadınının kazanımlarının dönemine göre pek çok toplumun ilerisinde olduğunu savunan ve Osmanlı dönemindeki haklarla kıyaslayarak başta Medeni Kanun ve Seçme ve Seçilme Hakkı gibi yasalarla birlikte bunu Türk Kadın Devrimi ya da “Kadının Kurtuluşu” olarak niteleyen Kemalist yaklaşımdır ve temsilcileri Afet İnan,¹² Nermin Abadan Unat,¹³ Bernard Caporal¹⁴ ve Emel Doğramacı¹⁵ gibi aydınlardır. İkincisi ise Medeni Kanun’un eksiklikleri üzerinde duran, seçme seçilme hakkını geç kalınmış bir hamle olarak değerlendiren, kadınların haklarını kendilerinin almadığını, bunların Atatürk ve “erkek egemen iktidar” tarafından jakoben bir tarzda verildiğini ve iktidarın kadınları “pasifleştirdiğini” ve “araçsallaştırdığını” düşünen eleştirel ve “feminist” yaklaşımdır ve temsilcileri Şirin Tekeli, Deniz Kandiyoti, Yeşim Arat, Serpil Sancar, ve Yaprak Zihnioğlu gibi ikinci kuşak akademisyenlerdir.

Bu çalışmanın amacı *Ana* dergisini kadın algısı üzerinden, ulus devlet inşa sürecine olan katkısı bakımından incelemektir. İkinci Dünya Savaşı sürecinde çıkan derginin o günün ihtiyaçları ile ilişkisi ve idealize ettiği kadın ve erkeğin yeni toplumdaki dönüştürücü etkisi mercek altına alınacak, liberal feministlerin ve İslamcılarının anne ve kadın algı açısından da tartışılacaktır. *Ana*, kuşkusuz kadın odaklıdır ve bu nedenle Türkiye’deki *feminist* yaklaşımlar, *kadın imajı* ve *kadın algısı* çalışmaları bakımından incelenmeyi hak etmektedir. Devletin kadına yönelik

gibi dönemin ünlü yazarları öykü ve makaleleriyle; Halide Nusret Zorlutuna ve Behçet Kemal Çağlar gibi isimler de şiirleriyle yer bulmuştur. İhsan Hilmi Alantar, Hamid Osman Olcay, Muzaffer Sezer, Şemsi Mutver gibi tanınmış doktorlar da sağlık yazılarıyla derginin tüm sayılarında ön plana çıkan isimler olmuşlardır. Ayrıca Peyami Safa’nın Atatürk’ün ölümünden sonra Cumhuriyet’te yayımlanan “*Atatürk ve Kadınlık*” adlı yazısına yer verilmiştir.

¹¹ Halk Evlerinden abone olması istenmiş, ancak böyle bir bütçe ayırlamayacağı gerekçesiyle bu talep reddedilmiş, istenirse halk evlerine ücretsiz gönderilebileceği tavsiye edilmiştir. *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 490.1.0.0/1299. 316.2 Çocuk Esirgeme Kurumu’nun çıkarmakta olduğu *Ana* Dergisine halkevlerinin aboneliklerinin mümkün olmadığı, Belge Tarihi:21/4/1938.

¹² Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1968.

¹³ Nermin Abadan Unat, *Türk Toplumunda Kadın*, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, Ankara, 1979.

¹⁴ Bernard Caporal, *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1982.

¹⁵ Emel Doğramacı, *Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1989.

ideolojik yaklaşımı ve ulus devlet inşasında kadının rolü ve imajının ne olduğu ile ilgili tartışmalar açısından bakıldığında bir devlet kurumu olan Çocuk Esirgeme Kurumunun himayesinde çıkmış olması ve bu anlamıyla resmî bir yayın olması kuşkusuz *Ana'yı* daha da önemli hale getirir.¹⁶ Ancak ulaşılabildiği kadarıyla *Ana* dergisi şimdiye kadar bu feminist yaklaşımlar tarafından incelenmiş değildir.

Çocuk Esirgeme Kurumu tarihini ve Çocuk Esirgeme Kurumu yayınlarını merkeze alan çalışmaların içinde de *Ana* dergisini detaylı olarak inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Örneğin, çok detaylı ve oldukça geniş bir belge ve bulgu yelpazesine sahip olan tezinde Konukçu¹⁷, *Ana* dergisinden sadece bir paragraf içerisinde bahsederken; Deniz ise dergiye hiç değinmemiştir.¹⁸ Kılınç, *Ana* ile aynı dönemde çıkmış ve birbirleriyle paralellikler içeren *Çocuk* dergisini merkeze almış, *Ana'yı* kapsamının dışında bırakmıştır.¹⁹ *Ana* dergisi daha önce Dilara Nergishan Koçer tarafından *A Study On The Representation of Turkish Woman in The Media in an Early Republican Era: The Magazine Ana (1938-1942)* başlığı ile yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır. Önemli bir araştırma olarak önümüzde duran bu tez, “maskülen, aseküel ve asker” kadın tipinin Erken Cumhuriyet Dönemi kadını tanımlamakta yeterli olmadığı, tersine Cumhuriyet kadını imajının çok daha zengin olduğu ve tek bir kadın tipolojisi yaratmadığını ortaya koymaktadır.²⁰ Bu çalışma Koçer’in bu bulgusunu farklı görsel ve metin analizleriyle zenginleştirmenin yanı sıra, üzerinde durulmamış yazı örnekleri, kapak ve iç sayfa görsellerini de değerlendirmeye alarak desteklemeyi amaçlamaktadır.²¹

¹⁶ 1926 yılında yasalaşan Medeni Kanun ile başlayan ve 1930-1934 yılları arasındaki seçme seçilme hakkı ile devam eden kadın hakları alanındaki gelişmeler bugüne dek pek çok araştırmanın konusu olmuştur. Bu çalışmada, bu geniş kapsamlı konuya ayrıca yer verilmemiştir ancak *Ana* Dergisi’nin bu gelişmelerin ardından yayın hayatına başladığı; yani Medeni Kanun’un kadının hayatında pek çok yenilikler yaptığı, seçme ve seçilme hakkıyla artık gerçek anlamıyla vatandaş olduğu bir dönemde olduğu unutulmamalıdır. Kadın Hakları alanındaki gelişmeler için bk. Yasemin Doğaner, “Sosyal ve Ekonomik Alandaki İnkılaplar”, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Yay. Haz. Seyfi Yıldırım-Sadık Erdaş, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2021, s.316-321; Afet İnan, *Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1968.

¹⁷ Konukçu, *age.*, s. 271-272.

¹⁸ Deniz, *age.*

¹⁹ Kılınç, *age.*

²⁰ Dilara Nergishan Koçer, *A Study On the Representation of Turkish Woman in The Media in an Early Republican Era: The Magazine Ana (1938-1942)* The Graduate School of Social Sciences of The Middle East Technical University, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1999.

²¹ Dilara Nergishan Koçer’in dergiyi analiz eden makalesi de ayrıca incelenmiştir. Dilara Nergishan Koçer (2023), “Representation of The New Turkish Women in The Early Republican Era: The Magazine Ana (1938-1942)” *Türkiye Medya Akademisi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı 5, s. 10-39.

“Ana”nın Kadına “Anne” Olarak Yaklaşımı

Derginin ilk sayısında “Okurlarımızla Başbaşa” köşesi derginin çıkış amacını belirtirken “*Ana, Çocuk Esirgeme Kurumu’nun çocuğu korumak işini aile ocaklarına kadar nüfuz ettirebilmek için çıkardığı bir dergidir*” demekte; aileyi ilgilendirmeyen konuları diğer dergilere bıraktığını, yalnız yurdun ocaklarını ilgilendiren konularla kadınlığa ait edebi ve tarihî parçaları topladığını ve yalnız ve yalnız bir aile dergisi olacağını söylemektedir. Ancak derginin bununla sınırlı olmadığını ve olmayacağını da belirtmektedir.

Ana dergisi, kadına öncelikle *anne* olarak yaklaşır. Hatta 18. sayısından itibaren bunu bir slogan olarak benimsemiş ve kapağa taşımıştır: “*Her kadın mutlaka biraz anadır.*”²² Ancak bu annelik, eğitilmiş, bilinçli ve modern bir anneliktir. Daha ilk sayısından itibaren konunun uzmanları tarafından yazılmış beslenme, sağlık, anne sütü, pedagoji, oyun gibi konularda teorik ve bilimsel bilgiler ortaya koyarak, bu bilgiler ışığında kadınları bilinçlendirmeye çalıştığı görülmektedir. İlk sayıdaki “*Ana Südi*” adlı yazı, Çocuk Doktoru Hamit Osman Olcay²³ tarafından yazılmıştır ve ayrıntılı biçimde anne sütünün neden gerekli olduğunu bilimsel olarak açıkladıktan sonra “*kendi çocuğunu emzirmeyen bir annenin, anne şefkati denilen ilahi özelliği geliştiremeyeceğini*” not etmektedir.²⁴ Başka çocuk doktorları olan Ali Şükrü Şavlı’nın²⁵ “*Kış Hastalıkları ve Korunma Çareleri*” yazısı ile İhsan Hilmi Alantar’ın²⁶ “*Türk Çocuğu Nasıl Besleniyor?*” adlı yazısı *anne* eğitimine ilişkin yazılar

²² *Ana* dergisinin 19 ve 24. Sayıları arasında sloganının “Her Kadın Her Vakit Her Yerde Anadır” şeklinde kullanıldığı görülür. Ancak 27. Sayısından 50. Sayıya kadar slogan tekrar değişmiş ve “Her Kadın Bir Parça Anadır” şeklini almıştır.

²³ 1924 yılında yayımlanan “Çocuk Hastalıkları Teşhis ve Tedavi” başlıklı bir kitabın da yazarı olan Hamid Osman Olcay Çocuk Esirgeme Kurumunun doktorlarından. Prof. Dr. Ekrem Kadri Unat’a göre Dr. Hamit Osman 1915 yılı başlarında tifüs aşısı üzerine çalışan doktorlar arasında yer almıştır. Ekrem Kadri Unat, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Mikrobiyoloji Tarihçesi Üzerine Bir Deneme”, *Mikrobiyoloji Bülteni*, Cilt IV, Sayı 3, 1970, ss.159-175. Dr. Hamit Osman’ın ayrıca sıtma üzerine yayınlanan bir kitabı mevcuttur; bk. Dr. Hamid Osman, *Sıtma-Malaria*, Kader Matbaası, İstanbul, 1914.

²⁴ Hamit Osman Olcay, *Ana Dergisi*, Sayı 1, Ocak 1938, s. 6-7.

²⁵ Ali Şükrü Şavlı (1892-1980) Berlin Üniversitesi’nde çocuk doktoru uzmanlığı eğitimi almış dönemin ünlü çocuk hekimlerindendir. Çanakkale, Galiçya cephelerinde askeri doktor olarak görev almıştır. Aynı zamanda IX. Dönem Sinop Milletvekilliği yapmıştır; bk. *TBMM Azasının Tercimeihali Kağıdı Örneği, Dönem: 9*, Sicil No:1866, Arşiv No:19.

²⁶ 1921 yılında Türkiye’nin ilk Çocuk Hastalıkları Dispanserini kurmuş olan İhsan Hilmi Alantar (1888-1957) Berlin’de eğitim almış önemli Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları profesörlerimizdendir. 1933 Üniversite reformu sonrasında, İstanbul Üniversitesi’nin kuruluşunda da yer almıştır.

arasındadır.²⁷ Buna benzer eğitim yazıları derginin ilk sayısından son yazısına kadar *Ana*'nın vazgeçilmez köşeleri arasında olacaktır.²⁸

Anne eğitimiyle ilgili yazılar sadece tıp alanıyla sınırlı değildir. Örneğin avukat Güzide Alpar²⁹ tarafından yazılmış olan “*Türk Medeni Kanunu’nda Ananın Çocuğa Karşı Vazifeleri*” hukuk eğitimine örnek yazılardan biridir.³⁰ Kadınları yasal hakları konusunda bilgilendiren bu tür yazılar pek çok sayıda karşımıza çıkmaktadır³¹ ve bunlar sadece bilgilendirici ve akademik yazılarla sınırlı değildir, dergi edebi yazın türünü de sıkça kullanmıştır. Örneğin hemen her sayıda öyküleri yayımlanan Mükerrerem Kâmil Su³²’nın “*Ana Sergisi*” adlı öyküsünde boşanmış yoksul bir kadının, çocuğunun velayetini almak için zengin eski kocasıyla verdiği hukuk mücadelesi anlatılmaktadır:³³

“...Demokrat bir hükûmetin çocuğunu hala aristokratlıktan kurtulamayan bir adamın eline teslim etmeye hakkınız var mı? Ben ondan para nafaka falan istemiyorum, çocuğum için kimseden yardım beklemiyorum, elimin emeği alnımın teri bu işe yeter. Çocuğumu yetiştirmek onu sosyeteye iyi dürüst yurtsever bir adam olarak hazırlamak benim en büyük ülkümdür.”

Dergi, mesajlarını bunun gibi öykülerle de verecek, *yeni anneyi*, görevleri kadar hakları konusunda da bilgilendirecektir. Öyküdeki “demokrat bir hükûmet” ve “aristokrat adam” vurgusu *eski* ve *yeni* arasındaki farkı anne penceresinden göstermesi bakımından önemlidir. *Ana* dergisi her fırsatta Türk kadınının hukuk alanında geçirdiği değişim hakkında aydınlatmaya çalışmaktadır.³⁴

²⁷ *Ana Dergisi*, Sayı 10, İlkteşrin 1938, s.24.

²⁸ Dr. Şemsi Mutver, “İştahsız Çocuklar”, *Ana Dergisi*, Sayı 7, Temmuz 1938, s. 21; Dr. Hamid Osman, “Yaz İshalleri”, *Ana Dergisi*, Sayı 7, Temmuz 1938, s. 22-23, Fahriye Rıza Şahenk, “Çocuklarda Kemik Hastalığı”, *Ana Dergisi*, Sayı 1, İkincikanun 1938, s.31.

²⁹ İstanbul Barosunun ilk kadın avukatlarından olan Güzide Alpar (1900-?), 1926 yılında İstanbul Hukuk Fakültesi’nden mezun olmuş, ilerleyen yıllarda Ankara Barosu’na kaydolarak Ankara’da serbest avukatlık yapmıştır.

³⁰ *Ana Dergisi*, Sayı 3, Mart 1938, s.13-14.

³¹ Orhan Doğaner, “Nişanlanmanın Kanuni Hükümleri”, *Ana Dergisi*, Sayı 15, s.3. Muzaffer Sezer, “Evlenmede Milliyet Meselesi”, Sayı 15, Nisan 1939, s.7, Hâkim Nurhan Korman, “Türk Kadının Adli Hakları: Evlenmede Kadının Mevkii”, *Ana Dergisi*, Sayı 16, Mayıs 1939, s.1

³² Öğretmen, edebiyatçı ve radyocu gibi kimlikleriyle tanınan Mükerrerem Kâmil Su (1906-1997) Cumhuriyet aydınları içinde önemli bir yere sahiptir. *Ana* ile birlikte başka pek çok dergide yazıları yayımlanmıştır.

³³ *Ana Dergisi*, Sayı 4, Nisan 1938, s.24-26.

³⁴ Güzide Alpar, “Nesebi Olmayan Çocukların Hususi Vaziyetleri”, *Ana Dergisi*, Sayı 9, Eylül 1938, s.11., Güzide Alpar, “Medeni Kanun’da Zevcenin Miras Hakkı”, *Ana Dergisi*, Sayı 12, İkincikanun 1938, s.25. Ayrıca İmam Nikâhı adlı öyküyle resmi nikahın önemi üzerinde durulmuştur. Rebia Şakir, “İmam Nikâhı”, *Ana Dergisi*, Sayı 37, Şubat 1941, s.3.

Ana’nın kadına anne olarak yaklaşımında dikkat çektiği konulardan birisi de *çocuk terbiyesidir*. Bunlar bugünkü anlamıyla pedagojik ve psikolojik öneri ve yönlendirmeler içeren bilimsel yazılar olduğu kadar, çeşitli tavsiyeleri olan, çocuk yetiştirme yöntemlerine dikkat çeken yazılardır. Geleneksel terbiye yöntemlerini, örneğin dayak ve azarlama gibi eskide kalmış tutumları eleştirmektedir. Çocuk psikolojisinin çocuk yetiştirmedeki önemine dikkat çekilir. Örneğin Tezer Taşkıran³⁵ imzalı “*Çocuklarda Korku*” adlı yazı çocuklarda korkunun nasıl geliştiği, nasıl önlenebileceği ile ilgili tavsiyeler ve yaş gruplarına göre öneriler içermektedir.³⁶ Emine Ortaç’ın kaleme aldığı “*Çocuğun Rubi Tekamülü ve Safhaları*” adlı yazıda ana rahmine düştüğü andan itibaren çocuk ve anne arasındaki psikolojik bağ ele alınmış, anneler çocuk psikolojisi konusunda bilgilendirilmeye çalışılmıştır. Altı yaşından itibaren çocuğun sorduğu sorulara onun anlayabileceği türde yanıtlar verilmesi gerektiği vurgulanırken, bu öneriler çocuğuna şefkatle yaklaşan modern anne ve çocuk görseliyle pekiştirilmiştir.³⁷

Tıp, hukuk ve psikoloji alanındaki bu yazılar genel olarak *modern annelik*, ya da *bilimsel annelik* şeklinde tanımlanan 1920’li ve 1930’lu yıllardan itibaren özellikle Avrupa ülkelerinde ve ABD’deki pek çok kadın ve aile dergisinin de ana konularındandır. Söz konusu ülkelerde çıkan kadın dergilerini inceleyerek kıyaslayan Koçer, *Ana*’nın batı dergiciliğindeki bu akımı yakaladığını ve yayınların buna paralel olduğunu söylemektedir.³⁸

Dergide annelik ile ilgili fikirlerin en temeli şudur: Kadın çalışsa da çalışmasa da en önemli görevi anneliktir, ev hanımlığıdır ve bunun eğitimini en iyi şekilde almalıdır. Bu nedenle de *Ana*, Kız Enstitüleri’ne³⁹ önem vermiş, neredeyse her sayısında bir enstitüyü tanıtmış ve kızların burada aldığı annelik ve ev hanımlığı

³⁵ Ünlü fikir adamı ve siyasetçi Ahmet Ağaoğlu’nun kızı, Türkiye’nin ilk kadın avukatı Süreyya Ağaoğlu ve siyasetçi Samet Ağaoğlu’nun kardeşi olan Tezer Taşkıran öğretmen, yazar ve milletvekili (8 ve 9. Dönem TBMM Kars milletvekili) olarak Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren öne çıkan kadınlardan biri olmuştur. *Ana* Dergisi’nde de dönem dönem yazıları yayımlanmıştır. Tezer Taşkıran ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Meryem Demir, *Tezer Taşkıran ve Türk Kadını*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2021.

³⁶ *Ana Dergisi*, Sayı 7, Temmuz 1938, s.5.

³⁷ *age.*, s.12-13.

³⁸ Koçer, *age.*, s.74-77.

³⁹ Cumhuriyetin ilk yıllarında Kız Enstitüleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Ayten Sezer Arıç, “Türkiye’de Kız Enstitüleri: Gelenekten Geleceğe”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 20, Bahar 2014, s.193-215.

eğitimi baş tacı yapmıştır.⁴⁰ Dergide zaman zaman yazıları yayımlanan Yaşar Nabi Nayır⁴¹ 17.sayıda şöyle söylemektedir:⁴²

“Biz kadına hayatta iş sahalarının hepsini açmış ve ona erkekle tam bir müsavat vermiş olmakla öğreniyoruz. Bunda gerçekten haklıyız. Türk topluluğu çalışan bir kadına hiçbir zaman hor bakmaz ve kendini ilim veya ihtisasa vakfetmek isteyen bir Türk kadınına tenkit için hiçbir sebep görmez. Fakat bunun yanında, yığın halinde düşünülünce, Türk kadının asıl vazifesi analık ve asıl yeri yuvası olduğunda müttefiktir.”

Görüleceği üzere, *Ana* dergisi kadına ilk önce “anne” olarak yaklaşmıştır. Bunun için de *annelik eğitimi* vermekten, annelik ile ilgili eğitim yazılarını sayfalarına taşımaktan ve her fırsatta kadına bu görevini hatırlatmaktan çekinmez. Ancak burada belirtilmelidir ki *Ana*’nın “anneye övgüsü” mukaddesatçıların analık ve kadınlık söyleminden çok farklıdır. “Yuvasının aşığı”, “evinin aşığı”, “cennet anaların ayakları altındadır” gibi hatırlatmalarla kadının eve ve çocuklarına bağlılığını vurgulayan İslamcı gelenek medeni kanunu, seçme ve seçilme hakkını, kadınların çalışmasını eleştirdiği gibi kadına sadece eviyle sınırlı bir hayat çizmiştir.⁴³ Dolayısıyla *Ana* dergisinin, İslamcıların kurguladığı ideal annelik anlayışından oldukça farklı bir yönlendirme yaptığının altını çizmek gerekir.

“Ana”nın Kadına “Kadın” Olarak Yaklaşımı

Derginin 2. sayısında Diyarbakır Milletvekili Huriye Öñiz imzalı “*Düñkü ve Bugüñkü Kadın*” başlıklı yazıda kadına sadece anne olarak bakılmadığının vurgusu “*Türk kadını her sabada çalışır. O sayılandır, o tayyarecidir, o hakimdir, o kimyagerdir, doktordur, hatiptir, sporcudur, öğretmendir. Ve nihayet saygı ile anılan anadır.*”⁴⁴ şeklinde yapılmıştır.

⁴⁰ R.G. Arkur, “İsmet Paşa Kız Enstitüsü’nde 1 Saat”, *Ana Dergisi*, Sayı 1, İkincikanun 1938, s.20. R. Gökalp, “İzmir Cumhuriyet Kız Enstitüsünde 1 Saat”, *Ana Dergisi*, Sayı 3, Mart 1938, s.20. Niyazi Acun, “Ankara Kız Lisesi’nde 1 Saat”, *Ana Dergisi*, Sayı 4, Nisan 1938, s.21. R.G. Arkur, “Selçuk Kız Lisesi’nde 1 Saat”, *Ana Dergisi*, Sayı 6, Haziran 1938, s.20.

⁴¹ Yaşar Nabi Nayır (1908-1981), Varlık Dergisi’ni ve Varlık Yayınevi’ni kuran önemli edebiyatçılardandır. *Ana Dergisi*’nde de dönem dönem yazdığı görülmektedir.

⁴² Yaşar Nabi Nayır, “Türk Kadınının İdeali Ne olmalıdır?”, *Ana Dergisi*, S.6, Haziran 1939, s.13. Yaşar Nabi, yazısında bu konunun son dönemki gazetelerde de tartışıldığını, “bazı üniversiteli kızların kadının öncelikli görevini evi ve çocukları olarak gördüğünü, bazı kadın gazetecilerinse bu fikre tepki gösterdiğini belirtmiştir. Yazarın dergideki diğer yazıları da incelendiğinde “kadının çalışmaması ve evinde oturmasının” daha uygun olduğunu düşündüğü açıktır. Yazarın bu fikirleri derginin genel eğilimi değildir. “Aile Yuvasının Sağlamlığı”, *Ana Dergisi*, Sayı 18, Temmuz 1939, s.19.

⁴³ Ertuğrul Meşe, *Mukaddesatçı Antikemalist Söylem (1945-1960)*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2022, s.262-264

⁴⁴ Huriye Öñiz, “Düñkü ve Bugüñkü Kadın”, *Ana Dergisi*, Sayı 2, Şubat 1938, s.6-7.

Burada yapılan *meslekler* vurgusu ilerleyen sayılarda yinelenecek ve her meslekten kadının fotoğrafı derginin sayfalarına taşınacak, öğretmen, müzisyen, tayyareci, sporcu olarak karşımıza çıkan kadınlarla röportajlar yapılacaktır.⁴⁵ Zaten Güzide Alpar ve Nurhan Norman gibi kadın hukukçular, Cahit Uçuk, Sabiha Sertel, Halide Nusret Zorlutuna, Tezer Taşkıran, Nezihe Araz, İffet Halim Oruz gibi kadın yazarlar, Fakihe Öymen, Benal Arman, Huriye Öñiz, Mebrure Göñenç gibi kadın milletvekilleri⁴⁶ derginin düzenli yazarları arasındadır ve onlarla ilgili tanıtım yapmaya bile gerek duyulmamıştır. Kadının anne olması ne kadar doğal ve gerekli ise çalışması ve meslek sahibi olması da o kadar doğal ve gereklidir. Kadın havacılarla ilgili yapılan haberler dergide sıklıkla yer bulmuştur ve havacı kadınların fotoğrafları da yayımlanarak kadınlar bu alanda teşvik edilmeye çalışılmıştır.

Ana Dergisi’nin bir başka sayısında Selçuk Kız Enstitüsü’nde okuyan öğrencilere “mezun olunca ne yapacaksınız?” şeklinde bir soru yöneltilmiştir ve bir kısmı “ev kadını olmak” istediğini, bir kısmı “tahsiline devam etmek” ve “yüksek enstitüye gitmek” istediğini, bir kısmı “öğretmen olmak”, bir kısmı da “işini ilerletmek” istediğini söylemektedir.⁴⁷ Kız öğrenciler, bir yandan becerikli ev kadınları ve eğitilmiş anneler olarak yetişirken bir yandan da meslek sahibi olmanın hayallerini kurmaktadırlar. Bazı kız öğrenciler çalışmayı hiç düşünmemektedir, bu da bir tercih ve hak olarak görülmektedir.

⁴⁵ Zuhuri Danışman, “Musikide Kadının Yeri”, *Ana Dergisi*, Sayı 4, Nisan 1938, s.10., Hadiye Bektan, “Kadın Tayyarecilerimiz Arasında”, *Ana Dergisi*, Sayı 11, İkinciyeşrin 1938, s.20, Muazzez Tahsin Berkant, “Spor ve Kadın”, *Ana Dergisi*, Sayı 13, Şubat 1939, İ.R. Işıtman, “Eski Devirlerin Kadın Şairleri”, *Ana Dergisi*, Sayı 20, Eylül 1939, s.10., R. G. Arkin, “Gökçen’le Uçtum”, *Ana Dergisi*, Sayı 20, 20 Eylül 1939, s.8-9., “Binicilik: Sanat Olan Bir Spor”, *Ana Dergisi*, Sayı 29, Temmuz 1940, s.18-19. “Bir Öğretmenin Bir Günü”, *Ana Dergisi*, Sayı 34, İkinciyeşrin 1940, s.6-7.

⁴⁶ 5 Aralık 1934’te 192 milletvekilinin 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu’nun 10. ve 11. Maddelerinin değiştirilmesine ilişkin kanun teklifini onaylamasının ardından Türk kadınları milletvekili seçme ve seçilme hakkını kazanmıştır. Kadın erkek ayırt etmeksizin her Türk vatandaşı 22 yaşında seçme, 30 yaşında seçilme hakkına kavuşuyordu. Kadınlar ilk kez 1935 yılında yapılan seçimlere katıldılar. Bu ilk seçimde 17 kadın Meclise girmiştir: Mebrure Göñenç, Satı Çırpan, Türkan Örs Baştuğ, Sabiha Gökçül Erbay, Şekibe İñsel, Hatice Özgener, Huriye Öñiz, Fatma Memik, Nakiye Elgün, Fakihe Öymen, Ferruh Güpgüp, Bahire Bediş Morova, Mihri Bektaş, Meliha Ulaş, Esmâ Neyman, Sabiha Görkey, Seniha Hızal, Benal Arıman. Sonradan yapılan Çankırı ara seçiminin ardından Hatice Özgenel de eklenmiş ve kadın milletvekili sayısı 18 olmuştur. Fakihe Öymen, Benal Arıman ve Huriye Öñiz, Mebrure Göñenç Arız diğer kadın vekiller gibi Meclis’te çok fazla söz almamışlardır. Ancak *Ana* Dergisinde yayımlanan yazılarıyla seslerini duyurmuşlardır; bk. Ayten Sezer Anğ, “Türkiye’deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis’teki Çalışmaları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 42, Kasım 1998, s. 889-905. Ayrıca bk. Hatice Güzel Mumyalmaz, “Kadın Temsiliyeti ve 1935 Seçimleri”, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kadin-temsiliyeti-ve-1935-secimleri/> (Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2024)

⁴⁷ R.G. Arkin, “Yarının Anaları Arasında: Selçuk Kız Enstitüsünde 1 Saat”, *Ana Dergisi*, Sayı 5, Mayıs 1938, s.20-21.

Derginin 10. sayısında, kurucu Dr. Fuat Umay ile yapılan röportaj dikkat çekicidir. Fuat Bey, ÇEK'in faaliyetlerini anlatırken gündüz bakımevleri ve Çocuk Bakıcı Mektebinden bahsetmektedir. “Ankara’da 50 kadrolu bakımevinin 150 kadroya çıkarıldığını ve bunun başka mahalle ve illerde de kurulmasını istediklerinin, kadınların çalışırken gönül huzuruyla çocuklarını teslim edeceği yapıların önemine” vurgu yapmaktadır.⁴⁸

Buradan hareketle, *Ana* dergisinin çalışan kadının sorunlarıyla ilgilenmekte olduğunu söyleyebiliriz. Rebia Şakir⁴⁹ tarafından yazılmış “Çalışan Kadın ve Analık” adlı öyküde, bir şirkette “daktilo” olarak çalışan genç bir kadına yapılan bezdiri anlatılmaktadır. Aynı işi yapan erkek ve kadına farklı maaş verilmesini eleştiren yazar, çalışan kadınların ayıplandığına ve küçük görüldüğüne de dikkat çekmektedir.⁵⁰

“Saip Kamil Kaya: Fakat darılma amma Bay Vasfi, sizin gibiler çalışan kadınlara karşı çok zalim davranıyorsunuz. Mesela en büyük zulmünüz onlara, erkeklere verdiğiniz paradan çok az para vermenizdir. Niçin efendim, onlar da, hatta daha fazla, çalışmıyorlar mı?

Ahmet Vasfi: Fakat Saip Bey, bunun böyle olmasını tabiat istiyor. Bir kere kadının yeri evidir, kadın dışarıda başkalarının emri altında görüldüğü zaman bütün hususiyetini kaybediyor, alelcaip bir mahluk oluyor.

Leyla Ayçil: Sözüünüzü geri alın Bay Vasfi, tüccar kafasile düşünüyorsunuz.”

Burada dikkat çekilen diyalogda da görüldüğü gibi, kadının çalışma hayatına girdiği günden itibaren yaşadığı bazı sıkıntılar dile getirilmektedir. Her ne kadar kamusal alan ona açılmış, çalışmasıyla ilgili hukuki bir sorunu kalmamış ve hatta bu teşvik edilmiş olsa da onu bu alanda küçük ve eksik görerek, aynı işi yapan erkeğe kıyasla az maaş vererek bu alandan dışlama eğilimi bugün olduğu gibi o günün de temel sorunudur. Kadının yerinin evi olduğunu, dışarıdaki hayatın onu doğasından kopardığını düşünen, onu bu hayatın dışına itmek isteyen anlayış günümüzde de devam etmektedir. *Ana*, kadının çalışma hayatı ile ilgili karşılaştığı bu ve benzeri sorunlara dikkat çekmektedir.

Annelik ve meslek sahibi kadın rollerinin dışında *Ana*’nın kadının cinsiyet kimliğini de göz ardı etmediğini görürüz. Kadın bakımı ve kadın güzelliğinin yanı sıra spor ve jimnastikle ilgili önerilerin derginin sayfaları arasında yer bulduğunu,

⁴⁸ Bekir Altan, “Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanı Yanında Bir Saat”, *Ana Dergisi*, Sayı 10, İlkteşrin 1938, s.11.

⁴⁹ Tarihi romancılık konusunda ün kazanmış isimlerden biri olan Ragıp Şevki Yeşim (1910-1971) zaman zaman yazılarında Rabia (Rebia) Şakir mahlasını kullanmıştır. *Ana Dergisi*’nde kendi adını kullandığı yazıları da vardır.

⁵⁰ Rabia Şakir, “Çalışan Kadın ve Analık”, *Ana Dergisi*, Sayı 38, Mart 1941, s.3.

bu yazıların yine konunun uzmanlarına yazdırıldığı dikkati çekicidir.⁵¹ Doktor Muzaffer Sezer’in “Memeler Neden Bozulur?” başlıklı yazısı annelik değil tamamen kadınlıkla ilgilidir ve bazı egzersizler öneren doktor eğer yine düzelmezse sarkan memeler için “*zevcin muvafakatiyle cerrahi operasyon*” tavsiyesinde bulunmaktadır.⁵² “*Çalışan Kadının Tualet Programı*” başlığı ile yayımlanan bir başka yazıda kadınların sabah akşam kendine bakması, erken yatması makyaj malzemelerini iyi seçmesi gibi önerilerde bulunmaktadır.⁵³

Tarihteki ve çeşitli coğrafyalardaki kadın hayatlarına ilişkin yazılarda *feminizm* kavramının kullanıldığı ve kadın erkek eşitliği çerçevesi içinde bu kavramın dergide yer bulduğu görülür. Örneğin Zeynep Menemenci imzalı “*İlk Mısırlıların Feminizmi*” adlı yazıda Mısır toplumunun tam ve kusursuz bir kadın erkek eşitliğine sahip olduğu, oradaki kadınların hayatının feministlerin en güzel rüyalarını bile soluk bırakabileceği, kızların tahtın varisi olabildiği işlenmiştir.⁵⁴ “*Kaldeli Kadının Medeni ve Siyasi Hakları*”ndan⁵⁵ bahsederken tarihin biraz daha ayrıntılı incelenmesi durumunda “*Doğu Havvasını İslamın sardığı örtülerden sıyrarak karşımıza bütün aydınlığı ile hür kadın olarak çıkacağından eminiz*” diyen yazar, bir başka yazısında da Ortaçağ Fransa’sının kahraman ve feminist ikonu haline gelmiş J’an Dark’ı işlemiştir.⁵⁶ Peyami Safa ise Atatürk’ün ölümünden sonra yazdığı “*Atatürk ve Kadınlık*” adlı makalesinde “*Atatürk, erkekle kadın arasındaki hukuki farklardan bazılarını ortadan kaldırdığı için bu tarifle feministtir fakat geniş feminizmin bütün programını kabul etmiş değildir*” diyerek Atatürk’ün annelik ilgili çeşitli sözlerinden örnekler verir.⁵⁷

⁵¹ “Kırıksıklıkları Önleyin”, *Ana Dergisi*, Sayı 22, İkinci Teşrin 1939, s.19., “Zayıflamak Meselesi”, *Ana Dergisi*, Sayı 19., Ağustos 1939, s.18., “Su, Güzellik ve Sıhhat”, *Ana Dergisi*, Sayı 19, Ağustos 1939, s.20-21. “Güzel ve Sıhhatli Olmak İçin Hareketi Günlük İtiyatlarınız Arasında Bulundurunuz”, *Ana Dergisi*, Sayı 11, Aralık 1938, s.21-22.

⁵² Dr. Muzaffer Sezer, “Memeler Neden Bozulur”, *Ana Dergisi*, Sayı 12, Birinci Kanun 1939, s.11.

⁵³ “Çalışan Kadının Tualet Programı”, *Ana Dergisi*, Sayı 24, İkincikanun 1940, s.15.

⁵⁴ Zeynep Menemenci, “İlk Mısırlıların Feminizmi”, *Ana Dergisi*, Sayı 3, Mart 1938, s.24-25.

⁵⁵ Zeynep Menemenci, “Kaldeli Kadının Siyasi ve Medeni Hakları”, *Ana Dergisi*, Sayı 4, Nisan 1938, s.8.

⁵⁶ Zeynep Menemenci, “Jan D’ark”, *Ana Dergisi*, Sayı 1, Ocak 1938, s.28.

⁵⁷ Peyami Safa, “Atatürk ve Kadınlık”, *Ana Dergisi*, Sayı 10, İlk teşrin1938, s.4. Atatürk’ün ölümünden sonra onunla ilgili peş peşe yazılar kaleme alan Peyami Safa’nın çok daha erken dönemde Mustafa Kemal hakkında biyografi yazdığı da bilinmektedir. Sadık Erdaş, “Peyami Safa’nın Kaleminden Milli Mücadele Öncülerinin Biyografileri ve Kişilik Analizleri”, *History Studies*, 13/5, Ekim 2021, s. 1540-1541.

Ana Dergisi, tarih boyunca çıkmış kadın dergilerinden farklı bir özellik gösterir ki günümüzde bile örneği yoktur: Köy kadınları için ayrı bir bölüm hazırlamıştır. Bunu ilk sayısında şöyle duyurur:⁵⁸

“...Şurasını da ayrıca işaretlenmelidir ki bütün Türk ailelerine hitap eden ananın her nüshasında Türk köylü kadının okuyabileceği yazılarla bir köylü kısmı çıkarıyor. Bu şimdiye kadar hiçbir dergimizde yapılmamıştı. Çocuk Esirgeme Kurumu Türk ailelerine hitap ederken köylü kadını bir tarafa bırakmayı münasip görmemiş ve ödevini iyi ihata etmiş olduğunu bu eserlerde bir daha ispat etmiş oluyor.”

Derginin bir sonraki sayısında *köylü kadına* seslenen *Ana* “*Yeni Türk harflerinin kolaylığı sayesinde senin de okuma bevesinin tabakkuk ettirileceğine şüphe yok. Bu cibetleri düşünerek bu sayfadaki yazıları büyüğe ve kolay okunur şekilde tertip ediyoruz*” diyerek köy öğretmenine “*bu sayfaları mutlaka köylerdeki kadınlara okutmaları*” konusunda uyarı yapmıştır.⁵⁹ Özellikle yeni Türk harflerine geçtikten sonra Millet Mekteplerinin kurulmasıyla halkın okuma yazma öğrenmesi cumhuriyetin temel gayelerinden biri olmuştur ve şehirli-köylü, kadın-erkek herkesi bu anlamda eğitime tabi tutarak okuma yazma oranlarını artırmak için her alanda büyük bir seferberlik başlamıştır. Görüleceği üzere, *Ana* dergisi de bu konuda üzerine düşeni yapmaya çalışmakta, henüz yeterli yol alınamadığını görmekte, özellikle köy kadınlarını bu bağlamda teşvik etmeye çalışmaktadır.

Köylü kadın için hazırlanan sayfaların titizlikle kurgulandığını ve konuların da özenle seçildiğini söyleyebiliriz. Zaman zaman köylü kadınlarla röportajlar da yapılmış, dergide yayımlanmıştır.⁶⁰ Köy kadınına çocuk bakımı ve çocuk sağlığı ile ilgili konularda bilgilendirirken, köy ekonomisine ve köye ait geçim kaynaklarına yönelik ayrıntılı eğitim sayfaları hazırlamıştır. Tavuk yetiştiriciliği, arıcılık, ördek besiciliği, yumurtacılık ve sebze üretimi gibi konularda modern tekniklerden bahsedildiği görülür.⁶¹

Köylü köşesinde göze çarpan bir sayfa da beş-altı hafta sürmüş olan, köylerdeki *ev bahçesi* köşesidir. *Ana*’nın Avrupa’daki bakımlı ve peyzajlı ev bahçelerinin bizim köylerimizde de uygulanmasına özendirmeye, köy kadınlarını bu bahçelerle ilgili bilgilendirmeye çalıştığı dikkat çekmektedir.⁶² Aynı zamanda

⁵⁸ “Ana Doğarken”, *Ana Dergisi*, Sayı 1, Ocak 1938, s.5.

⁵⁹ *Ana Dergisi*, Sayı 2, Şubat 1938, s.13.

⁶⁰ Ayni Candar, “Köyde ve Köylü Ana”, *Ana Dergisi*, Sayı 24, İkincikanun 1940, s.14.

⁶¹ Arı ve Köylü, *Ana Dergisi*, Sayı 5, Mayıs 1938, s.16., “Karlı surette Ördek Nasıl Yetiştirilir?”, *Ana Dergisi*, Sayı 6., Haziran 1938, s.15., Tavukçuluk, *Ana Dergisi*, Sayı 6, Haziran 1938, s.17., Dr. Kadri, “Harici şekil ve Nişanelere Göre Yumurta Tavuklarını Seçmek”, *Ana Dergisi*, Sayı 7., Temmuz 1938, s.16., Tavşan, *Ana Dergisi*, Sayı 12. İkincikanun 1939, s.17.

⁶² Uluçam, “Köylerde Ev Bahçeleri”, *Ana Dergisi*, Sayı 6, Haziran 1938, s.20., Uluçam, “Köy Bahçelerinde Toprak İşleri”, *Ana Dergisi*, Sayı 7, Temmuz 1938, s.14., “Köylerde Ev Bahçelerine

Ana, bir köy ideali oluşturmakta, bu bilgilendirmeyi yaparken modern ve batılı köy anlayışının yerleşmesi için ideal bir “fotoğraf” ortaya koymaktadır. Örneğin köylü köşesinin ilk sayfasında bulunan daha modern giyimli köy kızlarının tarlada çalışmaya giderken çekilen fotoğrafı bu idealin bir yansımasıdır.⁶³

Ana’nın “Köylü Sayfası” özellikle 1930’lardan sonra Cumhuriyet aydınları arasında kabul gören *köycülük* akımından bağımsız düşünülmemelidir. Derginin *Köy Enstitülerinin* kurulmaya başlandığı ve *Halk Evlerine* bağlı *Halk Odalarının* teşvik edildiği, Ankara Halkevinin çıkardığı *Ülkü* dergisinin yayımlandığı, köy aydınlanmasının önemsendiği bir dönemde çıktığı bir gerçektir. “Köylü milletin efendisidir” diyen Atatürk’ün bu duyarlılık ve politikadaki etki ve katkısı da yadsınmaz.⁶⁴

Ana’nın şehirli ve köylü kadın için çizdiği idealler farklı olsa da her ikisi için de yeni bir dünya hayali tasavvur eder. Batının yaşadığı değişimi yaşamayan batı dışı bir toplumun yeniden inşasında yeni anlayışa uygun yeni bir kadın tipi ve kadın yaşamı kurgular. Bu elbette bir hayalden öte, devletin tüm kurumlarıyla, şehirli-köylü, eğitilmiş-eğitimsiz ayırt etmeden başlattığı ve içini doldurduğu bir yeni toplum anlayışıdır. *Ana* dergisi köy ve şehir arasındaki uçurumu yok etmeye çalışmakta, köy kadınına eğiterek, ona seslenerek yeni nesillerin bu farklılığı ortadan kaldırmasını istemektedir.

Derginin Çizdiği “Erkek” ve “Baba” Profili

Ana Dergisi’nin kadına bakışını anlayabilmek için *erkeğe* ve *babaya* yönelik yaklaşımını da analiz etmek gerekir. *Ana* kendisini “anne” ya da “kadın” dergisi olarak görmez. *Ana* hem künyesindeki ismi hem de içeriğindeki vurgu nedeniyle “aile dergisi”dir.

İlk sayıdan itibaren kadın ve erkek eşittir fikrini işler. Erkeği kadının eş ve eşiti olarak görmektedir. Ailede kadının yük ve sorumluluğunun annede olduğunu söylemekle birlikte babaya da evde görevler yükler, onu eve çekmeye çalışır. Manisa Milletvekili Kazım Nami Duru’nun⁶⁵ “*Ailede Annenin Yeri*” başlıklı

Hangi Ağaçlardan Dikmeli”, *Ana Dergisi*, Sayı 8, Ağustos 1938, s.17., Uluçam, “Köy Bahçelerinin Çiçekleri”, *Ana Dergisi*, Sayı 10, İlkteşrin 1938, s.18., Uluçam, “Köy Bahçelerinde Fidan Dikimi”, *Ana Dergisi*, Sayı 11, İkinciteşrin1938, s.17.

⁶³ *Ana Dergisi*, Sayı 3, Mart 1938, s.17.

⁶⁴ “Köycülük” akımı ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Fahriye Emgili, “Halkevlerinin Köy ve Köycülük Faaliyetleri”, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, Sayı 8, Kış 2021, ss195-226.

⁶⁵ Kazım Nami Duru (1875-1967) Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinin önemli eğitimcilerindendir ve Atatürk’ün bu alandaki önemli destekçilerinden olmuştur. Gülnaz Gezer, *Ankara Kız Lisesi (1923-1977)*, Ankara Üniversitesi İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmış Doktora Tezi, Ankara, 2020, s.38.

yazısında “*Ailede en büyük mesuliyet anneye düşer. Baba bu mesuliyeti paylaşmağa ve anne için hafifletmeğe çalıştığı nisbette iyi bir aile babasıdır.*” denilmiştir.⁶⁶

Milletvekili Esmâ Neyman “*Çocuklarımız ve Terbiyeleri*” yazısında çocuk terbiyesi eğitiminin ana ve babanın ortak sorumluluğu olduğunun, cinsel eğitimin ailede verilmesi gerektiğinin altını çizmiştir.⁶⁷

Servet İskit imzalı “*Gençler Gecikmeyiniz*” başlıklı yazıda erkeklere bir an önce evlenme ve baba olma çağrısı yapılmaktadır. Kendi deneyimlerini kaleme alan yazar, geç kaldığı için hata yaptığını, şimdi baba olarak çok mutlu olduğunu, “*saadetini babalığa borçlu olduğunu*” anlatmaktadır.⁶⁸

Amerikalı yazar Madam Haurry’dan çevrilen “*Annelere Beş Eğitim Kaidesi*” başlıklı yazıdaysa kız ve erkek çocuklara davranış şekilleri anlatılmış; eşitliği bozmama, ayırım yapmama, ev işleri konusunda kız erkek ayırmadan çocukların kendi hizmetlerini görmelerinin teşvik edilmesi önerilmiştir.⁶⁹

“Kız ve erkek kardeşler arasında eğer kendi kendilerine bırakırlarsa fiiliyatta yalnız sömürgeler ile sömürgeciler meydana gelir. Gerçek bir ahengin şartları olan tesanüt ve her şeyin karşılıklı olması kanunları altında aile hizmetlerini adil bir tarzda taksime nezaret etmek çocukların şahsi egoizmlerini kırmak ebeveyn düşen en önemli bir vazifedir. Bütün ev işlerini birlikte yaptırmak suretiyle, kız ve erkek kardeşler aralarında dostluk ve sevgiyi kuvvetlendirmek mümkündür. Kız ve erkek kardeşler aynı vazifelere aynı endişelere ve aynı hatıralara sahip olmalıdırlar.”

“Sömürge” ve “sömürgeci” benzetmesi oldukça ilginçtir. *Ana*, bu yazıyı yayımlayarak kadın ve erkek arasında küçük yaşlarda denge oluşmazsa kadınların sömürüldüğü bir düzenin oluşacağı tehlikesini gündemine almıştır.

Ana, anne ve babayı görev ve sorumlulukta da ayırmaz. Anne-babalığın doğuştan gelen yetenekler olduğunu ama artık modern bir çağda yaşadığımızı, fennin gereklerini yerine getirmek gerektiğini söylemekte ve “*tıp, hijyatsızba alimleri, pediatriya, biyoloji ve sosyolojinin önemine*” dikkat çekerek modern anne ve babalığın farklı bir bilinç gerektirdiğinin altını çizmektedir.⁷⁰

⁶⁶ Kazım Nami Duru, “Ailede Annenin Yeri”, *Ana Dergisi*, Sayı 3, Mart 1938, s.7-8.

⁶⁷ Esra Neyman, “Çocuklarımız ve Terbiyeleri”, *Ana Dergisi*, Sayı 1, İkincikanun 1938, s.4

⁶⁸ Server İskit, “Gençler Gecikmeyiniz”, *Ana Dergisi*, Sayı 1, İkincikanun 1938, s.7. Benzer biçimde *Nüfus Davamızda Ailenin Rolü: Anne ve Baba* adlı yazıda kadınlara ve erkeklere anne baba olma tavsiyesi verilir, çocuk sahibi olabileceği halde buna uzak duranlar eleştirilmiştir. Suat Konuk, “Nüfus Davamızda Ailenin Rolü: Anne ve Baba”, *Ana Dergisi*, Sayı 16, Mayıs 1939, s.3-6.

⁶⁹ Madam Haurry, “Annelere Beş Eğitim Kaidesi”, (Çev.) Hikmet Türk, *Ana Dergisi*, Sayı 3, Mart 1938, s.16, 29.

⁷⁰ Hasip Aytuna, “Anneler ve Babalar Yetiştirmek”, *Ana Dergisi*, Sayı 13, Şubat 1939, s.19.

“*Ailede Annenin Yeri*” başlıklı yazıda matriyarkal ve patriyarkal aile konusu sorgulanarak “*Ailenin başı kimdir?*” sorusu yöneltilmiştir. Yazar, biri ilk çağda diğeri orta çağda kalmış bu düzenin artık devam etmediğini, modern ailede *sürveyan* olarak babanın ailenin başı sayıldığını ama annenin de babanın da ayrı değil bir bütün olarak görülmesi gerektiğini savunmuştur. Aile hukukunda aralarında ayrılık olamayacağını, babanın önemli sorumlulukları olduğunu “nobranlığı” bırakmak gerektiğini söylemektedir. Hatta, “*çocuk yoksa erkek kadın eşit olurdu ama çocuk varsa kadın daha kudretlidir*” şeklinde bir tez öne sürerek erkeklerin annenin yükünü alması gerektiğine dikkat çekmektedir.⁷¹

Dergide kadın erkek rolleri ile ilgili farklı fikirleri savunan yazılar da vardır. Örneğin “*okurlarla başbaşa*” köşesinde evlerdeki anlaşmazlıkların, itaatsizliklerin çoğunlukla kadının hatasını olduğunu, kadınların erkekleri eve bağlamak için çaba sarf etmeleri gerektiği söylenmiştir. Hatta (görsellerinden bir İngiliz dergisinden alındığı belli olan bir başka yazıda) kadınların bakımlarına dikkat etmeleri gerektiği, gece yatmadan yüzlerine maske yapıp kocalarının keyfini kaçırmamaları, geç saatlere kadar yatakta ışık açık kitap okuyarak kocalarını rahatsız etmemeleri yönünde mizahi bir telkinde bulunulmuştur.⁷² Kadının, erkeği mutlu etmesi üzerine kurgulanan bu ve benzeri görüşler dergide yer bulmakla birlikte hâkim fikirler değildir.

Ana, her ne kadar hukuk köşesinde boşanma hukuku hakkında bilgilendirmeler yapsa da boşanmaya iyi bakmaz. “*Boşanma bir lekedir*” başlıklı yazıda da ne olursa olsun boşanmamak için çaba sarf edilmesi gerektiğini, *boşanmanın en nihayetinde erkek için de kadın için de bir leke olduğunu*, toplumun boşanan insanlara iyi bakmayacağını vurgular.⁷³ Ancak bunu sadece kadın için değil erkek için de bir leke olarak değerlendirir, bir ayırım yapmaz.

Görüleceği üzere, derginin kadına anne ve kadın olarak yaklaşımı ile dergide çizilen erkek ve baba profilinden hareketle, *Ana*’nın, toplumun normlarıyla çelişmeyen ve modernleşmede esas alınan batılı anlayışa uygun bir yeni insan ideali oluşturmaya çalıştığı söylenebilir. Bunu yaparken toplumun tüm katmanlarını içine alan, şehirli-köylü, çalışan-çalışmayan, genç-yaşlı, eğitilmiş-eğitimsiz ayırt etmeyen geniş bir kesim üzerinde durmuştur.

⁷¹ Kazım Nami Duru, “Ailede Annenin Yeri”, *Ana Dergisi*, Sayı 4, Nisan 1938, s.7.

⁷² “Okurlarımızla Başbaşa”, *Ana Dergisi*, Sayı 9, Eylül 1938, s.2. Bu Küçük Yanlışlarınızı Biliyor Musunuz”, *Ana Dergisi*, Sayı 25-26, Mart-Nisan 1940, s.18.

⁷³ “Boşanma Bir Lekedir”, *Ana Dergisi*, Sayı 8, Ağustos 1938, s.4. Derginin 5. Sayısındaki “Yuva Saadeti” adlı yazıda “Bekârlık sultanlıktır diyen sosyete düşmanıdır.” denilmiştir. Mükerrrem Kâmil Su, “Yuva Saadeti” *Ana Dergisi*, Sayı 5, Mayıs 1938, s.18.

“Yeni Kadın”ın ve “Yeni Toplum”un Yaratılmasında “Ana” Dergisinin Rolü

“*Yeni sosyete*”, *Ana*nın sayfaları arasında sıklıkla karşımıza çıkan bir ifadedir. Nedir peki *yeni toplum*? Neden bir yenilenme ihtiyacı hissedilmektedir?

Zafer Toprak, “*Türkiye’de Yeni Hayat (1908-1928)*” adlı kitabında, *Ana* dergisi özelinde tartıştığımız *yeni toplum* olgusunu ayrıntılı biçimde ele alır. Nüfus önemli bir konudur. Azalan nüfus meselesiyle baş edilmesi gerekir, çocuk ölümlerine karşı sağlık politikası gözden geçirilmelidir, güçlü nesiller yaratmak Türk devriminin birincil atılımlarından biridir. Bunun için de en önemli hamle doğurganlığın yukarı çekilmesi, kadınların bu anlamıyla bilinçlendirilmesi ve annenin eğitilmesidir.⁷⁴

Ana’nın devrimlerin benimsenmesi ve kalıcı hale gelmesindeki çabası net biçimde gözlemlenmektedir. Çocuk bakımı, sağlık, hukuk, aile birliği, moda, elişî köşeleri ve hikayelerin yanı sıra, o ayın gündemine göre siyasi ve toplumsal olaylarla ilgili bilgilendirme yazıları mutlaka bulunmaktadır. Örneğin Hatay’ın Anavatana katılması⁷⁵, Cumhuriyetin On Beşinci Yılı Kutlamaları⁷⁶, 23 Nisan Çocuk Bayramı, Atatürk’ün ölümü,⁷⁷ gibi önemli olaylarla ilgili özel sayılar hazırlanmıştır. Bunun yanı sıra deprem, sel gibi doğal afetlerde *Ana*, duyarsız kalmayan bir çizgi izler. Örneğin, 1938 Kırşehir depreminin ardından “*yurttaki felaket karşısında annelere bölgeye gidip anasız kalmış çocuklara sevgi ve şefkat göstermelerini*” önerir.⁷⁸ *Ana* dergisinin “millî” duruşu açık ve nettir. “İnkılabın sürdürülmesi”, “İnkılabın tamamlanması” gibi ifadeler dönemin hâkim anlayışının bir yansıması olarak dergi sayfaları arasında göze çarpmaktadır.

“*İzmir Cumhuriyet Kız Enstitüsü’nde Bir Saat*” başlıklı yazıda okul müdürünün *Ana* dergisiyle ilgili sözleri derginin genel çizgisi, politik ve sosyolojik mesajları ile doğrudan ilgili olduğu için üzerinde durulmalıdır. Yazar, *Ana*’nın “*boş kalan bir*

⁷⁴ Zafer Toprak, *Türkiye’de Yeni Hayat: İnkılap ve Trauma (1908-1928)*, Doğan Kitap, İstanbul, 2017, s.395-408.

⁷⁵ “Hataylı Anaya: Bayramın Kutlu Olsun”, *Ana Dergisi*, Sayı 7, Temmuz 1938, s.2. Türk askerinin Hatay’a girdiğini müjdeleyen bu yazıda Hatay’ın kırk asırlık Türk yurdu olduğu vurgulanmakta ve Hataylı kadınlara bundan sonra mutlu olmaları, gözyaşlarının zamanının geçtiğinin söylemektedir. 8.sayıda “Hatay’lı Analara” başlıklı bir de şiir yayımlanmıştır.

⁷⁶ Cumhuriyetin 15.yılı hem “Okurlarımızla Başbaşa” köşesinde, hem “Onbeşinci Yılda Sıhhi Teşkilatımız” adlı yazıda hem de orta sayfada geniş bir fotoğraf albümü ve seçilmiş Atatürk fotoğraflarıyla kutlanmıştır. *Ana Dergisi*, Sayı 10, İlkteşrin 1938.

⁷⁷ Atatürk’ün vefatından hemen sonra çıkan 11.sayı yas sayısındır ve kapağında Atatürk ve manevi kızı Ülkü’nün fotoğrafı ile birlikte siyah beyaz çıkmıştır. Atatürk’ün ölümünden sonra ağlayan kadın fotoğrafları, Atatürk ve Zübeyde Ana fotoğrafları ile bezeli olan sayıda okurlarımızla baş başa köşesinde de “Gençlere Taziyet” başlığı ile baş sağlığı dilenmiştir; bk. *Ana Dergisi*, Sayı 11, İkinci Teşrin 1938.

⁷⁸ Muazzez Tahsin Berkand, “Yurttaki Felaket Karşısında”, *Ana Dergisi*, Sayı 5, Mayıs 1938, s.17.

yeri doldurduğunu, inkılabı yaşatacak ve ileri götürececek olanın anneler olduğunu, anaların yavrularını inkılap için nasıl yetiştireceğini bilmezler ve yetiştiremezlerse Sakarya’nın, İnönü’nün, Dumlupınar’ın kan kokan topraklarında yatan sayısız şehitlerin ikinci defa öleceklerini, bu ölüşün birinciden daha kötü olacağı”nı söylemektedir. Kendisine göre, analar “inkılabın en özülü yapıcısı ve en tesirli koruyucusudur.”⁷⁹ Dergi, uzun süren savaşlar ve imparatorluğun çöküşünün ardından kurulan yeni cumhuriyetin bu günlere nasıl geldiğinin hem altını çizmekte hem de bunu en başta annelere hatırlatarak gelecek nesillerin bu bilincini diri tutmaya çalışmaktadır.

Bu tespit ve uyarılar, ulus devletin inşasında annelere düşen görevi, annenin aile ve ulusu oluşturmadaki görev ve önemini vurgulamıştır. Bir anlamda aile ve ulus özdeş bir konuma oturtulmakta, bu özdeşlerin ortak koruyucusu olarak da anneye önemli bir misyon biçilmektedir. *Ana*’nın 10.sayısında yayımlanan Behçet Kemal Çağlar’a ait “Yavruma” adlı şiir bu özdeşliğe önemli bir örnek oluşturacaktır. Şiir, bir *Cumhuriyet* anasının çocuğuna seslenişidir:⁸⁰

“Sordular mı kimin çocuğusun sen?

Babanı ve beni öne sürmeden

“Ben Atatürk’ün çocuğuyum” de

Derler: “Daha kimin çocuğusun sen?”

Babanı ve beni öne sürmeden

“Ben Türk milletinin çocuğuyum” de.”

Burada, çocuğun sadece aileye ait olmadığı, onun aynı zamanda ulusun da bir parçası ve bileşeni olduğu vurgulanmıştır. Şair çocuğa seslenerek çocuğun bu kolektif bilince sahip olması ile ilgili görevin en başta anneye düşmekte olduğunun altını çizmektedir.

Bir sonraki sayıda bu misyonla ilgili tartışma yine bir başka Kız Lisesi olan Ankara Kız Lisesi’nin⁸¹ tanıtımı ile devam etmektedir. Atatürk ve Ankara Kız Lisesi öğrencilerin fotoğraflarının olduğu yazıda “*Inkılâbın müspet olan bu muazzam mabedlerinde okuyarak feyizlenen genç kızlarımız, şüphesiz ki yarının en iyi anaları olacaklardır. Onların kuracakları yuvalar Atatürk’ün inkılâbını ebede kadar ulaştıracak, Türk’ün insanlık ve medeniyetini dünya durdukça yaşatacaktır.*” denmektedir.⁸² Okulda

⁷⁹ “İzmir Cumhuriyet Kız Enstitüsü’nde Bir Saat”, *Ana Dergisi*, Sayı 3, Mart 1938, s.18.

⁸⁰ Behçet Kemal Çağlar, “Yavruma”, *Ana Dergisi*, Sayı 10, İlkteşrin 1938.

⁸¹ İsmet İnönü’nün kızı Özden İnönü Toker’in ve dönemin Millî Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel’in kızı Canan Yücel’in de bu okul mezunu oldukları ayrıca belirtilmelidir. Gülnaz Gezer, *age.* s.279.

⁸² Niyazi Acun, “Ankara Kız Lisesi’nde Bir Saat”, *Ana Dergisi*, Sayı 4, Nisan 1938, s. 23.

“devrimde Türk kadınına düşen büyük işi başarmak için memleket kadınlığına önderlik edecek olanların yetişeceğini” de eklemektedir.⁸³

Derginin ilk sayfasında bulunan “Okurlarımızla Başbaşa” köşesinde o ayın gündeminden bağımsız olarak “içtimai” bir tartışma açılmakta ve okurla dertleşen bir üslupla sosyolojik çıkarımlar yapılmaktadır. 4. sayının söz konusu köşesi “İş Kadınından Evvel Ev Kadını” başlığını taşımaktadır. İçeriği başlığından daha derin bir toplumsal gündeme sahip olan makalede yazar,⁸⁴ yeni sosyete ve yaşanan bu hızlı değişimi sorgulamakta, şehirli kadın için endişe etmektedir. Köylü kadının dönüşümü daha yavaş ve emin adımlarla olacağı için sorun yoktur ama şehirli kadının bu hızlı dönüşüme ayak uyduramama ihtimali vardır.⁸⁵ Yazar “şehirin sokaklarında çarşafli ihtiyar kadın, onun kızı olan mantolu kadın, onlarla beraber yürüyen kısa etekli dekolteli kız” şeklinde bir mecaza başvurmakta ve şöyle devam etmektedir:⁸⁶

“Yeni sosyete ne ihtiyar gözlüklü hanımın ne mantosuna sıkı sıkı bürünen bayanın, hatta ne de yeni şekli kendine mal edilmekle beraber bu mal edilmekte birçok hataları yapmaktan kurtulamayan tecrübesiz genç kızın sosyetesini olmayacaktır. Yeni sosyetenin anası 10-12 yaşındaki kız çocuktur. Muhiti kuracak istikbalin sosyal durumunu şenlendirmek başlayacak ve ondan sonraki nesil asıl mütevekkil sosyete vücuda getirebilecekti. Bunu göz önünde bulundurduğunuz zaman bugünkü sosyetemizin ve o sosyetenin dayanmakta olduğu aile hayatımızın noksanlıkları bizi o kadar yüksündürmüyor.”

Yazar, yeni sosyetenin zamanla oturacağını, toplumdaki bu hızlı değişimin meyvelerinin bir kuşak sonra toplanabileceğini vurgulamaktadır. Açıkça söylenmese de kadının çalışmak durumunda olduğu bu yeni düzende anneliğe ve aileye yeterince değer verilemeyeceği ile ilgili ve hızlı modernleşmenin doğurabileceği sonuçlarla ilgili bir endişesi olduğu sezilmektedir.⁸⁷ Kuru propaganda değil içi dolu analizlerin olduğu bu yazı dikkate değerdir.

İlerleyen yıllarda, özellikle 60’lı yıllardan sonra iletişim araçlarının fazlalaşması, köyden kente göç olgusu, modanın orta sınıf üzerindeki etkisinin de artmasıyla toplumda farklı dinamikleri gündeme getirecektir. Örneğin kadının örtünmesi meselesi 80’li yıllardan sonra hem İslamcılarının hem de belli feminist çevrelerin

⁸³ *Ana Dergisi*, Sayı 4, Nisan 1938, s.21.

⁸⁴ Bu köşenin yazarı hiçbir zaman belirtilmemiştir.

⁸⁵ “Köylü kadının çalışmasının anneliğini etkilemeyeceği zaten yüzyıllardır buna alışık olduğu ama şehirli kadının çalışırken anneliğini ihmal edebileceği” biçimindeki fikirler Bursa Milletvekili Suat Konuk tarafından da dile getirilmiştir. Suat Konuk, *agm.* s.3-6.

⁸⁶ “İş Kadınından Evvel Ev Kadını”, *Ana Dergisi*, Sayı 4, Nisan 1938, s.2.

⁸⁷ *Age.*, s.2.

gündemine oturacak, siyasallaşacaktır. Kadınların hayatının ev ve aile ile sınırlı olması gerektiği, erkeklere ait alanlara girdikçe özgürlük adı altında “ahlaksızlaştığı”, “erkeklerle boy ölçüştükçe özünü yitirdiği” gibi savları olan İslamcı yayınlar, modernleşme olgusunun kadınlar üzerindeki olumsuz etkilerinden söz etmiş ve propagandayı hep bu merkezde yürütmüştür.⁸⁸ Bu sonuç, *Ana*’nın daha o yıllarda gündeminde olan hızlı modernleşmeye dikkat çeken ve günümüzde de devam eden bir tartışmadır. Ancak tekrar belirtilmelidir ki, *Ana* dergisi kadına eviyle sınırlı bir hayat çizmez, çalışmasına karşı durmaz.

Ana’nın çok sık yaptığı hatırlatmalardan biri de *eski* ve *yeni* ayırımıdır. Buna Osmanlı ve Cumhuriyet ayırımı demek daha da doğru olur. *Eski kadın* ve *yeni kadın* tartışmasının sıklıkla açıldığı görülmektedir.

Derginin 10. sayısında “Üç On Beş” başlıklı yazıda Cumhuriyetin 15. yılı üzerine Meşrutiyet öncesi, Meşrutiyet ve Cumhuriyet üzerine bir karşılaştırma yapılarak on beş sene içinde Cumhuriyet rejiminin kat ettiği yol, devrimlerden örnekler verilerek övülmekte, Abdülhamit devrinin istibdadı yerilmektedir. Atatürk’ün dehası sayesinde yurdun günden güne nasıl “*terakkiye ve tekamüle kavuştuğunun*” altı çizilmektedir.⁸⁹

Muazzez Tahsin Berkant’ın 19 Mayıs yazısında “...*eskiden sokakta biraz acele yürüyen kızlar için konu komşu delişmen derdi artık o eski zamanlar geçti bugün kadınlar at biniyor, koşuya katılıyor, batta Türk Kuşuna üye oluyor.*” şeklinde eski ve yeni karşılaştırması yapılmış, Cumhuriyetin spor alanında kadınlara açtığı özgürlük alanı vurgulanmıştır.⁹⁰

Ancak eski ile ilgili göndermelerde eskinin sadece ve sadece Osmanlı devri olduğu unutulmamalıdır. Döneme ait pek çok yayında olduğu gibi eski Türk tarihine ve eski Türk kadının özgür yaşamına dair pek çok örneklendirme derginin sayfalarında genişçe yer bulmaktadır. Rebia Şakir’in “*Eski Türkler kadınlara büyük bir kıymet verirlerdi. Şamanizm eski Türklerce kadındaki kutsal kuvvete istinad eder, mesela Türk şamanları sibir kuvvetiyle harikalar gösterebilmek için kendilerini kadınlara*

⁸⁸ Betül Yalçın, *Türkiye’de İslamcılık Fikirini Dergiler Üzerinden Okumak (1960-1980)*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2021, s.243-263.

⁸⁹ “Üç On Beş”, *Ana Dergisi*, Sayı 10, İlkteşrin 1938, s.2.

⁹⁰ Muazzez Tahsin Berkant, “Spor ve Kadın”, *Ana Dergisi*, S.6, Haziran 1938, s.13-14. Eski ve yeni arasındaki fark, sıklıkla fotoğraflarla da işlenmiş, örneğin peçeli kadın fotoğraflarının altına *sallanat devrinde kadın* yazılmış, deniz kenarında elbiseli ve mayolu kadınlar resmedilerek altına *cumhuriyet devrinde kadın* ibaresi düşülmüştür. Abidin Daver, “Türk Kadını ve Cumhuriyet Rejimi”, *Ana Dergisi*, Sayı 11, Aralık 1938, s.10.

benzetirlerdi.” vurgusu yaptığı “Atatürk ve Türk Kadını” adlı yazısı bu örneklerden biridir.⁹¹

Ana dergisinin kız enstitüleri ile olan yakın ilişkisinden yukarıda da bahsedilmişti. Bu enstitüler ulus devlet inşasının eğitim ayağı olarak değerlendirilmeli ve *Ana*’nın bu enstitüleri besleme, onlarla teması koparmama, orada yapılanları dergiye, derginin fikri üretimini de bu okullara taşıma gayesi bu hedefin bir parçası olarak ayrıca belirtilmelidir. Tüm bunlara ek olarak “Gülbüz Çocuk Yarışması”, “Cumhuriyet Ninnisi Yarışması” gibi yarışmalar da yine *Ana* tarafından teşvik edilmiş ve halkı seferber etmek, sağlıklı çocuklar yetiştirmek konusunda halkı bilgilendirmek derginin bir başka amacı olmuştur.⁹²

Ana dergisi, Atatürk Dönemi’nin sonunda, İnönü Dönemi’nin ilk yıllarında yayımlanmış bir dergidir. İki dönem arasında, hem iki liderin farklı bakış açıları ve karakter özellikleri, hem de dünyanın ve ülkenin içinde bulunduğu koşullar nedeniyle bazı konularda keskin bir ayrım olduğu bilinmektedir.⁹³ Ancak derginin konusu ve odaklandığı alan, yani kadına, anneye ve gelecek nesillere yönelik hassasiyeti göz önüne alınırsa bu konularda söz konusu iki lider arasında politika farklılığı olmadığı söylenebilir. Derginin, 1940 yılından sonra, II. Dünya Savaşı’nın yarattığı ekonomik sıkıntılar nedeniyle sayfa sayısının yarı yarıya azaltıldığı burada belirtilmelidir. Bu maddi farklılık gözle görülür şekilde derginin içeriğinin de zayıflamasına neden olmuştur ancak bunu İnönü Dönemi’nde uygulanan bir politika değişikliği olarak okumak mümkün gözükmemektedir. Dergide yayımlanan yazılar kıyaslandığında iki dönemde de benzer hassasiyetlerin, kadın politikası ile ilgili benzer anlayışların yer bulduğu söylenmelidir. Zaten bilinmektedir ki, İnönü döneminin kadın politikası, Atatürk dönemi ile süreklilik gösteren belli başlı alanlardan biridir.⁹⁴

⁹¹ Rebia Şakir, “Atatürk ve Türk Kadını”, *Ana Dergisi*, S.14, Mart 1939, s.21. Tarihte Türk kadınının durumunu anlatan bir başka yazı örneği olarak; Hüseyin Namık Orkun, “Tarihte Türk Kadını”, *Ana Dergisi*, Sayı 11, İlkteşrin 1938, s.28-29.

⁹² “Gülbüz Çocuk Yarışması, Cumhuriyet Nennisi Yarışması”, *Ana Dergisi*, Sayı 3, Mart 1938, s.22

⁹³ Atatürk ve İnönü dönemleri arasındaki değişim ve süreklilik hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Haydar Seçkin Çelik, *İnönü Döneminde Kemalizm: Değişim ve Süreklilik (1938-1950)*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2016.

⁹⁴ İnönü Dönemi’ne Kemalist politikalarındaki değişim ve süreklilik açısından bakıldığında 1943 yılı önemli bir dönüm noktasıdır. CHP’nin parti programına yaptığı değişiklikler bunun bir yansıması olarak görülür. Halkçılık politikasında değişim temel ayrımlardan biridir. İnönü Devrinde her ne kadar Anadolu’ya ve kırsala yönelik yatırımlar yapılmışsa ve Köy Enstitüleri gibi seçenekler gündeme gelmişse de ilerleyen yıllarda parti içindeki muhalefet ve sonrasında DP propagandalarının yarattığı etkiyle bu alanlarda geri adım atılmıştır. Atatürk dönemine has, halkın kültürel düzeyini artırmaya yönelik politikalar çok fazla yer bulamamıştır. Ancak bahsedildiği gibi bu değişim ve dönüşüm daha çok 1943 yılında başlar ve *Ana* dergisinin 1942 yılına kadar çıktığı düşünülürse derginin politikası bu değişimden çok fazla etkilenmemiştir. Çelik, *age.*, s.586-600.

Dergi Kapakları ve İç Fotoğraflarında “Yeni Kadın” İmajı

Yaklaşık dört yıl yayımlanmış ve 50 sayı çıkmış bir dergi olan *Ana*’nın kapaklarında kullandığı kadın görselleri incelenmeye değerdir. Çünkü her sayısında farklı toplumsal katmanlardan gelen, farklı sosyo-kültürel yapılarla sahip kadın ve anne görselleri kullanılmıştır.

Derginin, dış kapak, iç kapak ve arka kapak olmak üzere üç kapağı vardır. Bu kapaklarda Türk kadın ve ailesine ait fotoğraflar ve Türk ressamlar tarafından yapılmış resimlere ek olarak zaman zaman Avrupalı kadın fotoğraflarından ve Avrupalı resamlara ait resimlerden de faydalanılmıştır.⁹⁵

Ekler kısmındaki birinci görselde, 3.sayının iç, dış ve arka kapakları birlikte verilmiştir. Dış kapakta şehirli görünüme sahip, saçları açık bir Türk annesine yer verilirken, iç kapakta “*Doğu illerimizden bir genç kadın*” başlığı ile yerel kıyafetli köylü bir kadın fotoğrafına yer verilmiştir. Arka kapakta ise Avrupalı bir ressama ait olduğu anlaşılan mutlu bir aile tablosu vardır.

Derginin ilk sayısında yer alan kapaklarda da benzer bir yaklaşım olduğu görülür. Daha modern görünümlü bir anne ile saçları önden görünecek şekilde örtülmüş geleneksel bir Türk kadını “*Bir Türk Anası*” başlığı ile aynı sayıda yer almıştır ve bu kadınların dış görünüşleri ile ilgili herhangi bir standart yoktur. (bk. Görsel 4) Birini diğerine göre övme, yüceltme ya da teşvik etme gibi bir propagandanın olmadığı da ayrıca belirtilmelidir. Hatta derginin iç sayfalarından birinde bulunan köylü kadına ait bir fotoğraf alt yazısında “*ideal kadın tabiri çok şümulüdür. Bu Türk köylü kadını da kendi hayat şartları içinde bir gayedir.*” denmiştir.⁹⁶(bk. Görsel 2) Bu, Cumhuriyetin tek tip kadın algısı olmadığını gösteren önemli bir ayrıntıdır. Burada her ne kadar bir çelişki varmış gibi görünse de şehrin ideali ile köyün ideali, en azından dış görünüşte ve ilk etapta farklıdır ve *Ana* bu farka değil, her iki kesim için ortak olan davaya ve eğitime odaklanmıştır.

Aynı sayının iç sayfalarda da benzer vurgu devam etmektedir. İki kadın fotoğrafı eklenmiştir. (bk. Görsel 3) Açık saçlı olan ilk kadın fotoğrafının altında “*Trabzonlu genç bir anne*” ibaresi bulunmaktadır. Diğer fotoğrafta ise bu kez başı geleneksel bir örtüyle tamamen kapalı genç bir köylü kadın vardır ve altında da “*Urfalı bir Ana ve yavrusu*” yazmaktadır. Bu fotoğraflar *Ana*’nın köylü kadına hitabındaki “*köylü kadını bir tarafa bırakmayı münasip görmeme*” fikrinin sözde kalmadığı, derginin köylüye bir köşe açarak “görev savma”nın ötesine geçtiği söylenmelidir.

⁹⁵ Örneğin 6.sayıda İspanyol ressam Murillo’nun “Analık” tablosu kullanılmıştır. *Ana Dergisi*, Sayı 6, Haziran 1938, s.1.

⁹⁶ Cemal Kutay, “Anneler, kızlarınızı ev kadını olarak yetiştiriniz ve şu atalar sözünü unutmayınız: Yuvayı Dişi Kuş Yapar”, *Ana Dergisi*, Sayı 9, Eylül 1938, s.18-19.

Ana, Türkiye'nin tüm coğrafyalarındaki, giyimi kuşamı, yaşam tarzı ve standartları ne olursa olsun tüm kadınlara eşit mesafeye yaklaştığı görüntüsünü bilinçli biçimde vermektedir. Bu kadınların tek bir ortak özelliği vardır o da "anne" olmalarıdır. Kadınlar annelikleriyle yüceltilmiştir ve bu da *Ana*'nın genel propaganda içeriğine, çıkış amacına ve ulaşmak istediği hedef kitleye uygun bir tercihtir. Derginin Atatürk'ün ölümünün ardından yayımladığı özel sayısındaki cenazenin arkasından ağlayan kadın fotoğrafları incelendiğinde, açık-kapalı, köylü-şehirli, modern-geleneksel pek çok farklı kadın imajına yer verildiği görülür. (bk. Görsel 5).

Atatürk Dönemini "devlet feminizmi" olarak eleştiren feminist yaklaşıma göre Cumhuriyet kadını tiplmesi "çocuk kadın" ya da "yetişkin olmayan kadın" olarak tanımlanır. Cumhuriyet kadınının Afet İnan'ın ya da Sabiha Gökçen'in kişiliğinde simgeleştirdiği ve yaratmak istediği kadın imajı ya da tipinin bununla sınırlı olduğu eleştirisi yapılır. Hatta bu kadın tipinin sürekli döpiyes giyen, aseksüel, kişiliksiz bir kadın tipi olduğu aktarılır.⁹⁷ Ancak *Ana* dergisi, görsel ve içerikleri itibarıyla bu tanımlamaya ve kategorileştirmeye uymamaktadır. Kadınlara yeri geldiğinde "meme estetiğini" bile öneren dergide mayolu kadın da ideal kadındır, başı örtülü kadın da köylü kadın da... Buradan hareketle *Ana*'nın tek tip bir kadın algısına sahip olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Sonuç

Ana dergisi, kadına öncelikle "anne" olarak yaklaşmıştır. Annelikle ilgili tüm yazıların ciddi ve dikkatlice yazıldığı, konunun uzmanları tarafından akademik bir yaklaşımla bilgi vermek için hazırlandığı görülür. Nüfusunu artırmaya çalışan, çocuk ölümlerini mümkün olduğunca azaltıp sağlıklı nesiller yetiştirmek isteyen, anneyi eğitmek ve yüceltmek amacıyla olan bir devletin yayın organı olarak *Ana*, annenin çocuğu koruma görevi üzerinde özellikle durur. Anne politikası, devletin "çocuk", yani gelecek nesiller politikasının bir yansımasıdır. İki savaş arası dönemde çıkmış olan dergi, devletin yeni anlayışının yeni nesillerde tezahürü için anneyi kilit bir pozisyona oturtmuştur.

Ana, modern annelik kavramına önem atfetmektedir. Ancak modernlik, giyim kuşamla, şehirlilik ya da köylülükle, ev kadını ya da çalışan kadın olmakla ilgili

⁹⁷ Yaprak Zihnioglu, *Kadinsız İnkılap*, Metis Yayınları, İstanbul, 2016, s.23. Bu yaklaşımın taraftarlarına göre yeni kadını yaratacak olan Mustafa Kemal'in elinden tuttuğu Ülkü'dür. Yetişkin olmayan o çocuk, aslında onun tasavvurundaki kadındır. Zihnioglu, *age.*, s.229. "Devlet feminizmi" düşüncesi ve feminist eleştirel yaklaşım konusunda ayrıntılı bilgi için bk. Şirin Tekeli, *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*, Birikim Yayınları, İstanbul, 1982. Serpil Sancar, *Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014. Yeşim Arat, "Türkiye'de Modernleşme Projesi ve Kadınlar", Sibel Bozdoğan ve Reşat Kasaba (yay. haz.) *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik* içinde, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1998. Deniz Kandiyoti, *Emancipated but Unliberated? Reflections on the Turkish Case*, *Feminist Studies*, Cilt 13, No 2, Summer 1987, s.317-338.

değildir. Modern anne bilinçli ve eğitilmiş annedir. Sadece çocuğu doğurup büyüten değil onu eğiten, geleceğe hazırlayan bir koruyucudur ve ondan beklenen niceliksel değil niteliksel eylemlerdir. Görevi çok çocuktan ziyade sağlıklı, bilinçli nitelikli çocuklar yetiştirmektir ve o nedenle de o bir eğitimcidir. Bu yönüyle dönemin diğer kadın dergileriyle de paralellik göstermektedir.

Ana aynı zamanda bir kadın dergisidir. Merkezine “annelik” ve “aile” kavramlarını almasına rağmen “kadın”ı ve “kadınlık”ı ayrı bir yere koyar. Bu nedenle “kadın odaklıdır” demek yanlış olmayacaktır. Kadına hukuki haklarını hatırlatır, sağlık problemleriyle ilgilenir, vücuduna ve ruh sağlığına değer verir. *Ana*’nın erkek algısı, kadın algısını daha anlaşılır bir yere oturtur. Kadın ve erkeğin eşit olduğuna, kız ve erkek çocuk olmak arasında fark olmadığına, onlara böyle bir farkın olmadığını öğretecek olanın hem ana hem de baba olduğuna dair bilinci diri tutmaya çalışan *Ana*, geleneksel cinsiyet rollerini sorgulayan, iş bölümünü kutsayan bir çizgidedir.

Dergide işaret edilenlerin, günümüz Türkiye’inde de hala devam eden tartışmalar olduğunu belirtmek gerekir. Kadının konumu, yeri ve görevleri, giyimi kuşama hala pek çok siyasi akımın kendi özelinde farklı bakış açılarıyla gündeme aldığı meselelerdir. *Ana* dergisi, İslamcılarının ve liberal feministlerin kurguladığı kadın anlayışlarından farklı olarak anneyi ve özgür kadını bir bütün olarak görür, yeni anlayışta ikisini aynı potada eritir. Cumhuriyet ve Osmanlı, yani *yeni* ile *eski* arasındaki ayrımı ve bu yönüyle kadına Cumhuriyet sayesinde vatandaş olduğunu sıklıkla hatırlatır.

Ana’nın bir başka özgün bakış açısı ise köylü kadın algısında yatar. *Ana*’ya göre modern olmak bilinçli ve eğitilmiş olmaktır. Köylü ya da şehirli olmak, açık ya da kapalı olmak gibi bir ayrıma gitmez. Bunu hem içeriği hem de görsel verileri aracılığı ile sürekli olarak vurgulamaktadır. Her ne kadar batılı kadını merkeze alan bir ideal kadın tipolojisi resmetse de Anadolu’daki değişimin daha yavaş olacağının altını çizmiştir. Modernleşmenin önceliği dış görünüm ve kılık kıyafet değil, eğitilmiş ve bilinçli nesiller yaratmaktır.

Sonuç olarak, *Ana*’nın tek tip bir kadın algısı olmadığını, nerede yaşarsa yaşasın, ne giyerse giysin kadını ülkenin zenginliği ve zenginleştiricisi olarak gördüğünü, ona önem atfettiğini, bu önemi sayfaları aracılığı ile sürekli hissettirdiğini ve bu bağlamda dönemine göre ilerici bir yayın olduğunu belirtmek gerekir. *Ana*’nın elbette idealize ettiği bir kadın tipolojisi vardır. Bu kadın gerek görsellerde gerek içerideki yazı ve öykülerde çağdaş batılı kadın tipi ve giyimi olarak karşımıza çıkar. Ancak eldeki verilerden hareketle bunun bir dayatma olmadığını ve kadının bu anlamıyla tıpkı kılık kıyafet devriminde olduğu gibi özgür bırakıldığını ve *ideali* özendirme yönteminin tercih edildiğini söylemek daha doğru olur.

Ana, Türk toplumunu değiştirmek ve dönüştürmek, Türk devrimine sosyal alanda katkı sunmak, *inkılabın tamamlanması ve yaşatılması* için eğitim kanalı olma amacı taşımış ve yayımlandığı yıllar boyunca bu amaca hizmet etmiştir.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

BCA, 490.1.0.0/1299. 316.2, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun çıkarmakta olduğu *Ana* Dergisine halkevlerinin aboneliklerinin mümkün olmadığı, Belge Tarihi:21/4/1938.

Kitaplar, Makaleler ve Tezler

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun İlk Yirmi Beş Yılı (1946), TÇEK Yayınları, Ankara.

Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Küçük Bir Tarihçesi (1921-1939), Resimli Ay Matbaası, İstanbul.

ARAT Yeşim (1998), Türkiye'de Modernleşme Projesi ve Kadınlar, *Türkiye'de Modernleşme ve Ulusal Kimlik*, Haz. Sibel BOZDOĞAN- Reşat KASABA, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, ss.82-98.

SEZER ARIĞ Ayten (1998) Türkiye'deki İlk Kadın Milletvekilleri ve Meclis'teki Çalışmaları, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 14, Sayı 42, Kasım, s. 889-905.

----- (2014) Türkiye'de Kız Enstitüleri: Gelenekten Geleceğe, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 20, Bahar, s. 193-215.

CAPORAL Bernard (1982) *Kemalizmde ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

ÇELİK Haydar Seçkin (2016) *İnönü Döneminde Kemalizm: Değişim ve Süreklilik (1938-1950)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

ÇILGIN Alev (2004) Genç Cumhuriyetin Ütopyası: Gürbüz Türk Çocuğu, *Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 6, s.97-119.

DEMİR Meryem (2021) *Tezzer Taşkiran ve Türk Kadını*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

DENİZ Burcu (2019), *Dr. Fuad Umay ve Çocuk Esirgeme Kurumu Faaliyetleri*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Kırklareli.

DOĞANER Yasemin (2021) Sosyal ve Ekonomik Alandaki İnkılaplar, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*, Yay. Haz. Seyfi YILDIRIM – Sadık ERDAŞ, Siyasal Kitabevi, Ankara,

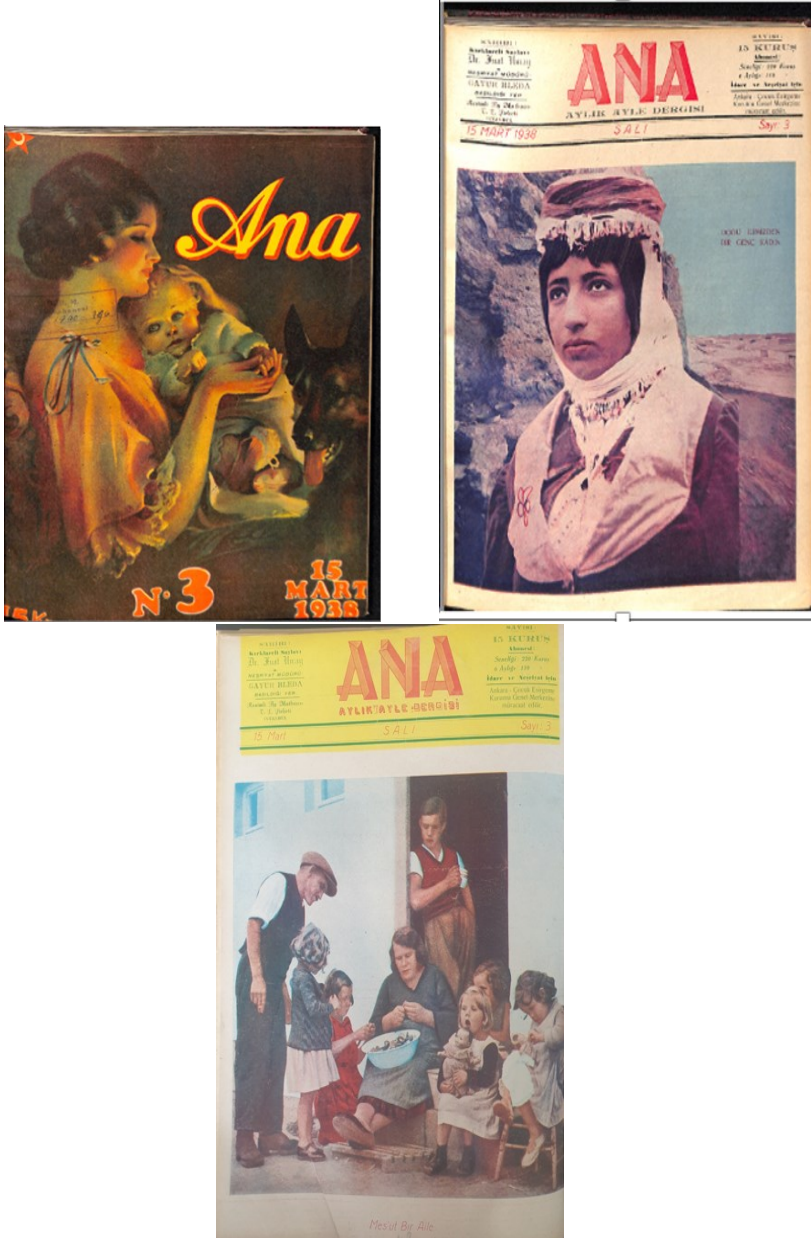
- DOĞRAMACI Emel (1968) *Türkiye’de Kadının Dünyası ve Bugünü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- EMGİLİ Fahriye (2021) Halkevlerinin Köy ve Köycülük Faaliyetleri, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi*, Sayı 8, Kış, s. 195-226.
- ERDAŞ Sadık (2021) Peyami Safa’nın Kaleminden Millî Mücadele Öncülerinin Biyografileri ve Kişilik Analizleri”, *History Studies*, Yıl 13, Sayı 5, Ekim, s. 1533-1554.
- GEZER Gülnaz (2020) *Ankara Kız Lisesi (1923-1977)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- İNAN Afet (1968) *Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- KANDİYOTİ Deniz (1987) “Emancipated but Unliberated? Reflections on the Turkish Case”, *Feminist Studies*, Volume 13, No 2, Summer, s. 317-338.
- KAPLAN Leyla (1998) *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, Ankara.
- KILINÇ Burcu (2020) *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu ve Çocuk Dergisi: Aktörler ve Söylemler (1936-1948)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- KOÇER Dilara Nergishan (1999), *A Study On The Representation of Turkish Woman in The Media in an Early Republican Era: The Magazine Ana (1938-1942)*, Unpublished MA Thesis, The Graduate School of Social Sciences of the Middle East Technical University, Ankara.
- (2023) Representation of The New Turkish Women in The Early Republican Era: The Magazine Ana (1938-1942), *Türkiye Medya Akademisi Dergisi*, Cilt: 3, Sayı:5, s. 10-39.
- KONUĞU Celal Kürşad (2022) *Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu (1923-1981)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- KURNAZ Şefika (1997) *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını, 1839-1923*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- (2011) *Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839-1923*, 2.Baskı, Ötügen Yayınları, İstanbul.
- MAT Gülben (t.b.) “XII. Uluslararası Kadın Birliği Kongresi”, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/xii-uluslararasi-kadınlar-birligi-kongresi/> Erişim Tarihi: 31 Mayıs 2024.
- MEŞE Ertuğrul (2022) *Mukaddesatçı Antikemalist Söylem (1945-1960)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.

- MUMYAKMAZ Hatice Güzel (t.b.) “Kadın Temsiliyeti ve 1935 Seçimleri”, *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/kadin-temsiliyeti-ve-1935-secimleri/> Erişim Tarihi: 30 Mayıs 2024.
- REÇBEROĞULLARI Ayşe Nur (2021) *Atatürk Dönemi Çocuk Politikası*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Bursa.
- SARIKAYA Makbule (2012) Gürbüz Çocuk Yarışmaları, *Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi*, Sayı 1, s.201-224.
- SANCAR Serpil (2014) *Erkekler Devlet Kadınlar Aile Kurar*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- TAŞKIRAN Tezer (1973) *Cumhuriyet'in 50. Yılında Türk Kadın Hakları*, Ankara.
- TEKELİ Şirin (1982) *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat*, Birikim Yayınları, İstanbul.
- TOPRAK Zafer (2014) *Türkiye’de Kadın Özgürlüğü ve Feminizm (1908-1935)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- (2017) *Türkiye’de Yeni Hayat: İnkılap ve Travma (1908-1928)*, Doğan Kitap, İstanbul.
- UMAY Mehmet Fuat (2014) *Cumhuriyet’in Kuruluş Yıllarında Bir Devrimci Doktorun Anıları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- UNAT Ekrem Kadri (1970) Osmanlı İmparatorluğu’nda Mikrobiyoloji Tarihçesi Üzerine Bir Deneme”, *Mikrobiyoloji Bülteni*, Cilt IV, Sayı 3, s. 159-175.
- UNAT Nermin Abadan (1979) *Türk Toplumunda Kadın*, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını, Ankara.
- YALÇIN Betül (2021) *Türkiye’de İslamcılık Fikirini Dergiler Üzerinden Okumak (1960-1980)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- YILMAZ Mustafa (2010) Atatürk’ün Modernleşme Modeli”, *Atatürk ve Çağdaşlaşma Belgeler ve Görüşler*, haz. Mehmet SARAY - Hüseyin TOSUN, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- YURTTAŞER Deniz Dilek (2019) *Türk Kadın Yolu Dergisi’nde Türk Kadını ve Kadın Hareketi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, , Kütahya.
- ZİHNİOĞLU Yaprak (2016) *Kadınsız İnkılap*, Metis Yayınları, İstanbul.

Süreli Yayınlar

Ana, 1938-1942 arasında çıkmış tüm sayılar (50 Sayı)

Ekler

Görsel 1- Ana Dergisi, Sayı 3, Mart 1938.

ı sizden
temeyor.
bu kötü
müdafa
müesse-
enstitü-
lek mek-
bu da-
ı imalâti
ndüstrisi
e devlet
sil niza-
sa, Türk
ahsil ni-

etiştirir-
nı hüvi-
kat edi-
et men-
ihtiyaç
ndi sea-
gün kız
on bire
lîği, ev-
şayarak
ileri bü-
il ede-

kabili-
r anane
r zaman
olan
afaza e-
hiç bir
mek de-
bakarak
rkiye de
.532 er
ufusdan
çalışan-
ur. Dü-
ışu'leri
e yoran
ven bir

İdeal kadın tabiri çok şümullüdür: Bu Türk köylü kadını da kendi hayat şartları içinde bir gayedir.

bir mektep ve kurs görmeden doğru-
köyünün evinden fabri-
Türk kızı

iki saat
mak n
yaparsın

Ge-
gydiler
ler, zan
zemeyi
mısınız
lisle be
hazırlıy

An-
her ta-
kız En-
Fakat
bütün t-
niz. Sizi
siyetler
ve evin-
man, ik-
bir dan-
sı, sizin
O zama-
sayılan
karşılan
yat zarı
zeret yo-
sebepten
olarak
günahın

Ge-
rada a-
Sanat
ipek ka-
ipek ha-
çuval p-
deler, e-
bakarke
şapkala-
sırda l-
değildir
lendiren
sınız!

Anneler,
olarak yetişt-
zünü hiç unut-
Mevan di

Görsel 3- *Ana Dergisi*, Sayı 1, İkincikânun, 1938.

Görsel 4- *Ana Dergisi* Sayı 1, İkincikânun, 1938.

Görsel 5 - Ana Dergisi, Sayı 11, İkinci Teşrin, 1938